

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra historie

Barbora Daničková

FEMINISMUS NA STRÁNKÁCH VYBRANÝCH ANGLICKÝCH ČASOPISŮ

PRO ŽENY Z DRUHÉ POLOVINY 19. STOLETÍ

ČASOPISY THE ENGLISHWOMAN'S DOMESTIC MAGAZINE A ENGLISH WOMAN'S JOURNAL

V PADESÁTÝCH A ŠEDESÁTÝCH LETECH 19. STOLETÍ

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Švaříčková Slabáková, Ph. D.

Olomouc 2016

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci vypracovala samostatně pod dohledem doc. Mgr. Radmily Švaříčkové Slabákové, Ph. D. a v závěrečném seznamu literatury jsem uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne 25. dubna 2016

Podpis:

Barbora Daníčková

Ráda bych zde poděkovala doc. Mgr. Radmile Švaříčkové Slabákové, Ph. D. za podnětné rady a cenné připomínky. Také děkuji těm, kteří mi k této práci pomohli získat literaturu.

V neposlední řadě děkuji svým nejbližším za podporu při psaní.

Obsah

Úvod.....	5
PRVNÍ ČÁST	11
1 Postavení anglických žen v 19. století	11
2 Periodika pro ženy v 19. století.....	15
3 Působnost The Englishwoman's Domestic Magazine a English Woman's Journal. 16	
3.1 The Englishwoman's Domestic Magazine	16
3.2 English Woman's Journal	19
3.3 Srovnání The Englishwoman's Domestic Magazine a English Woman's Journal.....	24
DRUHÁ ČÁST	25
4 Manželství.....	26
4.1 Analýza článků o manželství	29
4.2 <i>Majetek vdaných žen</i> v The Englishwoman's Domestic Magazine	30
4.3 <i>Majetek vdaných žen</i> v English Woman's Journal.....	32
4.4 Komparace článků o manželství	33
5 Vzdělání	34
5.1 Analýza článků o vzdělání	38
5.2 <i>Vzdělání dívek</i> v The Englishwoman's Domestic Magazine	38
5.3 <i>Vzdělání žen ve střední vrstvě</i> v English Woman's Journal.....	40
5.4 Komparace článků o vzdělání	43
6 Práce.....	44
6.1 Analýza článků o zaměstnání.....	48
6.2 <i>Zaměstnání žen</i> v The Englishwoman's Domestic Magazine	48
6.3 <i>Sporná otázka</i> v English Woman's Journal	49
6.4 Komparace článků o zaměstnání.....	51
Závěr	53
Seznam literatury a dalších zdrojů.....	58
Resumé.....	63

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá ženskou emancipací a vznikajícím feminismem druhé poloviny 19. století v Anglii, konkrétně padesátými a šedesátými léty, na stránkách časopisů pro ženy *The Englishwoman's Domestic Magazine* (dále jako EDM) a *English Woman's Journal* (dále jako EWJ). Anglii 19. století definuje hlavně vláda královny Viktorie, která nastoupila na trůn v červnu 1837 a vládla až do své smrti v roce 1901. Na pozadí v této práci probíraných situací stojí událost ještě z doby před vládou královny Viktorie, a to industriální revoluce, která navždy změnila obraz anglické společnosti. Anglie byla první industrializovanou zemí s vrcholem ve čtyřicátých letech 19. století, v této době zbytek Evropy na svou průmyslovou proměnu čekal. Revoluce s sebou přinesla naprostou přeměnu celé společnosti, což se odrazilo i v sociálních a kulturních sférách. Anglický lid se totiž od počátku 19. století definuje podle vrstev, do kterých lidé spadali dle životních poměrů – vyšší vrstva, střední vrstva a nižší pracující vrstva. Industrializace ovlivnila napříč společenskými vrstvami i ženskou otázku, a tak se postupně začala krystalizovat ženská hnutí z nesnází, které doba přinesla společně s pokrokem. Společenské vrstvy jsou klíčové pro pochopení fungování anglické společnosti 19. století.

Pro tuto práci je zásadní střední vrstva. Anglie (území pouze Anglie, tedy bez Walesu, Skotska a Irska) měla v roce 1801 necelých devět milionů obyvatel¹, z nichž se do střední vrstvy počítalo asi 475 000 lidí². V roce 1851 sahal počet obyvatel k 18 milionům, přičemž měla střední vrstvu tvořit asi čtvrtina z nich.³ Střední vrstva je pro tuto práci zásadní proto, že její příslušníci byli nejvíce zasaženi tzv. oddělením sfér

¹ *Population of the British Isles*. In: <http://www.tacitus.nu/historical-atlas/population/british.htm> [cit. 10. 4. 2016].

² NEWBY, Jennifer: *Women's Live: Researching Women's Social History 1800–1939*. Barnsley 2011, s. 77.

³ Tamtéž.

mužů a žen. Do přibližně třetí čtvrtiny 18. století, kdy se Anglie začala industrializovat, nebylo rozdělení prostorů pro muže a ženy běžné.⁴ Ženy i muži vedle sebe žili i pracovali, k vytváření striktně odlišných prostorů nebyl důvod. Ideologie oddělených sfér, typická pro viktoriánskou společnost, se objevuje s rostoucím počtem občanů řadících se do střední vrstvy. Z domova, který muži čím dál častěji opouštěli kvůli práci, se stal prostor vymezený ženám. Ženy střední vrstvy se tak ocitly mimo ostatní společenské sféry. Postupně jim byla přiřazována podřízenost a přehnaná ženskost, kvůli které nemohly stát na stejné úrovni jako muži a kvůli které musely být silně ochraňovány před škodlivými vlivy, jež podle viktoriánských názorů přinášelo právě prostředí mimo domácnost. Leč byla tato ideologie příznačná pro střední vrstvu, která v podstatě charakterizovala celou viktoriánskou éru, neznamenal to stejné podmínky pro vrstvu nejvyšší – aristokratickou a už vůbec ne pro tu nejnižší – pracující, avšak takové srovnání by bylo nad rámec této práce. Uvádí se, že pro rodinu střední vrstvy bylo potřeba 300 až 1 000 liber ročně k udržení určité životní úrovně, ale ve skutečnosti žila průměrná rodina z rozpočtu 100 až 300 liber za rok a často musely takové rodiny dělat vše pro to, aby si udržely úroveň, která je k střední vrstvě řadila.⁵ Tato úroveň byla charakterizovaná nejen finančně. Lidé střední vrstvy demonstrovali svou příslušnost podle toho, jak trávili volný čas – šlo o účastnění se kulturních akcí, ukazování se v centru města, u žen to bylo nakupování v obchodních domech a u mužů navštěvování večerních klubů.⁶

Začátek druhé poloviny 19. století se stal kolébkou zrodu organizovaných ženských hnutí. Rostla provázanost sociálních, kulturních či politických faktorů, díky které se odkrývaly a prohlubovaly rozdíly mezi muži a ženami. Všechny tyto jevy se ve společnosti promítaly do mediálních prostředků, v této době do tisku. Proto tato práce

⁴ STEINBACH, Susie L.: *Understanding The Victorians: Politics, Culture and Society in Nineteenth-Century Britain* (dále jen *Understanding The Victorians*). Abingdon 2012, s. 135.

⁵ Tamtéž, s. 124.

⁶ Tamtéž, s. 127–128.

používá časopisy jako zdroj reakcí na dobové události. V Anglii v druhé polovině 19. století vznikly dva významné časopisy, a to EDM a EWJ. Tyto časopisy jsem zvolila pro analýzu nejen proto, že by měly pomoci pochopit viktoriánskou ideologii o ženských a mužských sférách, ale i proto, že jejich komparace přináší pohled na střední vrstvu s odlišným přístupem. V Anglii v 19. století vycházelo velké množství ženských časopisů s různou cílovou skupinou (The Ladies Cabinet pro vyšší střední a vyšší vrstvu, The Ladies Companion pro střední vrstvu, křesťanský The Christian Lady's Magazine, módní The World of Fashion a mnoho dalších). Magazíny pro ženy se nevěnovaly politice a podobným seriózním záležitostem, měly být zábavou. EDM byl prvním časopisem v Anglii, který neměl být jen pro pobavení, ale měl být praktickým rádcem a měl pomáhat ženě v domácnosti.⁷ Časopis EWJ pak byl první časopis, který se věnoval celým svým obsahem nerovnoprávnosti žen, což do té doby neřešil žádný ženský magazín, jen se občas někde objevil článek na toto téma (např. The Ladies Monthly Museum s článkem z roku 1801 *Plán na emancipaci za rovnost pohlaví* nebo La Belle Assemblée s článkem *Požadována práva žen* z roku 1830)⁸. Celkově se časopis EWJ stal platformou pro feministické smýšlení. Výběr těchto dvou časopisů tak přináší následující srovnání. EDM je plný rad, jak správně vést domácnost a ženu nevidí jinde, než v domáckém prostředí. EWJ se naopak snaží pronikat do sfér, které byly pro ženu nepřístupné, a představuje si ji mimo domácnost. Oba časopisy reflektují ženy střední vrstvy, ale s odlišným přístupem kvůli diferencujícím se zájmům i životním postojům jejich čtenářek a také jejich editorů či editorek. V časopisech najdeme články nespokojených žen toužících po změně (označuji je jako feministky) a žen v domácnostech, které byly průměrnými čtenářkami EDM a feministické smýšlení pravděpodobně neměly.

⁷ UNWIN, Soudy Philip – UNWIN, George: *Magazine publishing*. In: <http://www.britannica.com/topic/publishing/Magazine-publishing> [cit. 10. 4. 2016].

⁸ WOJTCZAK, Helen: *Early Feminist Publications*. In: <http://www.historyofwomen.org/publications.html> [cit. 10. 4. 2016].

Tato práce si tak klade následující otázky: Jak a jakým způsobem pronikly feministické myšlenky do EDM? A jaký vliv měl feministický časopis EWJ na vývoj feminismu v Anglii?

Práce je rozdělena do dvou částí a celkem šesti kapitol. První část práce se v první kapitole věnuje stručnému nástinu vývoje postavení žen v Evropě s důrazem na dílo Mary Wollstonecraftové. Druhá kapitola seznamuje s vývojem periodik a dobovou situací v Anglii tak, aby bylo zřejmé, jaký vliv měla periodika na své čtenáře a co pro viktoriánskou společnost znamenala. Třetí kapitola pak sleduje vznik a vývoj EDM a EWJ, včetně klíčových faktů o editorství, což je zásadní hlavně v případě editorek EWJ, které současně skrze své politické aktivity vytvářely tvář časopisu. Druhá část práce obsahuje tři stěžejní kapitoly, které se zabývají nejvýznamnějšími překážkami, jež ženě nedovolovaly být rovnocennou součástí jednak partnerského vztahu s muži, tak společnosti celkově. Jde o problematiku manželství, vzdělání žen a zaměstnání žen. Práce se pak věnuje analýzám článků jednotlivých časopisů podle tematického rozdělení.

Feminismus, jehož cílem je získat rovnocenné podmínky pro muže a ženy ve všech sférách života, proniká jako pojem do vědeckých kruhů až se začátkem 20. století, ale významově je ve své podstatě stejný jako v předchozích stoletích.⁹ Proto je pojem feminismus (a jeho odvozená slova) v této práci použit i pro dobu, ve které se jako ustálený termín nevyskytoval. Trendem posledních let jsou gender studies či gender history, přičemž si obě tyto disciplíny kladou za cíl zkoumat vykonstruované rozdíly mezi oběma pohlavími na pozadí sociálních a kulturních jevů a zkoumat „závazné normy feminity a maskulinity“¹⁰ ve společnosti v různých dobách – v této práci tak mluvíme

⁹ BOCKOVÁ, Gisela: *Ženy v evropských dějinách: Od středověku do současnosti* (dále jen *Ženy v evropských dějinách*). Praha 2007, s. 113.

¹⁰ NEČASOVÁ, Denisa: *Dějiny žen či gender history? Možnosti, limity, východiska*. Dějiny – teorie – kritika, roč. 2008, č. 1, s. 87. In: <http://www.dejinyteoriekritika.cz/Modules/ViewDocument.aspx?Did=124> [cit. 19. 3. 2016].

o viktoriánské ideologii přiřazených mužských a ženských rolí. Feminismus i gender studies jsou atraktivními obory posledních desetiletí. V českém prostředí existuje několik děl, které se feminismem zabývají, ale soustředí se hlavně na český feminismus a české feministky. Výjimkou je dílo Libory Oates-Indruchové *Dívčí válka s ideologií*¹¹, ve kterém najdeme ukázky důležitých světových feministických textů od 18. až do 20. století. Pro tuto práci bylo tedy žádoucí použít literaturu z evropského prostředí. Do češtiny byla přeložena dvě díla, která mapují dějiny žen. Jde o monografie *Ženy v evropských dějinách: od středověku do současnosti*¹² od Gisely Bockové a *Zrození moderní ženy: Evropa 1789–1918*¹³ od Lynn Abramsové. Obě díla se komplexně zabývají ženou v dějinách (vývojem vnímání ženského těla a duše, vnímání ženy jako manželky a matky, ženským hnutím a tak dále). Z anglických děl, ze kterých jsem pro tuto práci čerpala, považuji za zásadní *European Feminism 1700-1950: A Political History*¹⁴ od Karen Offenové. O viktoriánské době existuje v anglické literatuře mnoho publikací, které se zabývají sociální, politickou či kulturní tematikou. Jmenuji alespoň publikaci *Understanding The Victorians: Politics, Culture and Society in Nineteenth-Century Britain*¹⁵ od Susie L. Steinbachové, ve které se autorka věnuje ženám a genderovým rozdílům rozbořením společenských vrstev. Další zásadní literaturu tvoří monografie o časopisech EDM a EWJ. Existence časopisu EDM je zaznamenána v biografii jeho editora Samuela Beetona *Mr and Mrs Beeton*¹⁶ od Montgomeryho H. Hydea. Dostupnost informací o EWJ je větší, neboť na sebe časopis vázal další emancipační aktivity, jak jsem již naznačila. Existenci časopisu tak z menší či z větší části zachycuje mnoho knih,

¹¹ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora (ed.): *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického myšlení* (dále jen *Dívčí válka*). Praha 1998.

¹² BOCKOVÁ, G.: *Ženy v evropských dějinách*.

¹³ ABRAMSOVÁ, Lynn: *Zrození moderní ženy: Evropa 1789–1918* (dále jen *Zrození*). Brno 2005.

¹⁴ OFFEN, Karen: *European Feminism 1700–1950: A Political History* (dále jen *European Feminism*). Stanford 2000.

¹⁵ STEINBACH, S. L.: *Understanding The Victorians*.

¹⁶ HYDE, Montgomery H.: *Mr and Mrs Beeton*. Londýn 1951.

kteře zmiňují jeho editorky či sociálně-politické souvislosti. Biografie jedné ze zakladatelek EWJ Barbary Bodichonové od Pam Hirschové *Barbara Leigh Smith Bodichon – Feminist, Artist and Rebel*¹⁷ je důležitým dílem k pochopení vydávání časopisu, jeho podstaty a vlivu. O anglických periodikách 19. století existuje monografie *A Magazine of Her Own? Domesticity and Desire in the Woman's Magazine, 1800–1914*¹⁸ od Margaret Beethamové a *Victorian Women's Magazines: An Anthology*¹⁹ také od Margaret Beethamové ve spolupráci s Kayem Boardmanem. O EDM ani o EWJ nevyšly publikace, které by mapovaly existence časopisů detailně. V mnoha publikacích jsou ale časopisy zachyceny v souvislosti s jejich editory (např. ve výše uvedených dílech Hydea *Mr and Mrs Beeton* a Hirschové *Barbara Bodichon*) nebo v souvislosti s mapováním vývoje periodik v Anglii (díla Margaret Beethamové). Přímé srovnání EDM a EWJ žádná publikace nezaznamenává, o což se tato práce snaží a v čemž je také její přínos.

Spojení periodik a feminismu v této bakalářské práci přináší dva různé pohledy na vnímání žen v rámci jedné společenské vrstvy skřez dva odlišné časopisy. Ačkoliv se jednalo o jednu společenskou vrstvu, nebyla to ve všem souhlasící a se svou situací smířená skupina, ale byla to diferenciovaná masa lidí. Významem této práce má být právě komparace časopisů, ve kterých se k soudobým událostem vyjadřovali rozdílně smýšlející lidé ze stejné vrstvy. Práce má zodpovědět na výše položené otázky náhledem do dvou soudobých ženských periodik na pozadí konvencí a událostí druhé poloviny 19. století v Anglii.

¹⁷ HIRSCH, Pam: *Barbara Leigh Smith Bodichon – Feminist, Artist and Rebel* (dále jen *Barbara Bodichon*). Londýn 1998.

¹⁸ BEETHAM, Margaret: *A Magazine of Her Own? Domesticity and Desire in the Woman's Magazine, 1800–1914* (dále jen *A Magazine of Her Own?*). Londýn 1996.

¹⁹ BEETHAM, Margaret – BOARDMAN, Kay: *Victorian Women's Magazines: An Anthology*. Manchester 2001. In: <https://books.google.cz/books?id=DvIXXsmlW2sC&lpg=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> [cit. 3. 3. 2016]

PRVNÍ ČÁST

1 Postavení anglických žen v 19. století

Britská společnost prošla v 19. století velkou proměnou a jeho první polovina znamenala ustálení nových poměrů. Žena stála před výzvou boje za vlastní práva. Otázka feminity spočívala v ochraně ženy jakožto matky a manželky před vlivy, které by jejímu připisovanému odlišnému duchu i odlišnému tělu uškodily. V jádru společenského dění žena ustoupila muži v každodenním, pracovním i akademickém životě.

S dílem *Emil čili o výchově* filozofa Jeana Jacques Rousseaua z konce 18. století se rozmáhá vnímání ženy jako slabého stvoření, závislého na muži, z čehož po další desítky let pramení veškeré představy o adekvátním životě obou pohlaví. Taková žena je slušná, spolehlivá, vděčná, ctnostná, ale neměla být vzdělaná a soběstačná.²⁰ Viktoriánská žena ztělesňovala koncept *anděla v domě*. Měla být osobou, která se stará a která pečuje o rodinu s láskou a vytváří domácí atmosféru, zatímco muž zastává veškeré záležitosti mimo domov. Nabízí se otázka, nebyl právě tento domov, vytvářený ženou tím, co muži umožňovalo existovat mimo něj? Za velký mezník ve vnímání svobody člověka v Evropě je obecně považována Velká francouzská revoluce roku 1789 a její výsledek v podobě *Deklarace práv člověka a občana*. Tato deklarace ale nebrala v úvahu ženy, a tak o dva roky později sepsala spisovatelka Olympe de Gouges *Deklaraci práv ženy a občanky*, čímž se vyjádřila k tomu, že by ženy měly mít právo sdílet veřejnou sféru s muži. V Anglii v roce 1792 vydala Mary Wollstonecraftová spis *Obhajoba ženských práv*, ve kterém kritizovala ideologii Rousseaua a jemu podobným, že žena nemá být pouhou potěchou muže v domácnosti. Napadá taktéž výchovu dívek směřující pouze k získání

²⁰ ABRAMSOVÁ, L.: *Zrození*, s. 34–39.

dobrého partnera, omezený pohled na mateřství jako závislost na muži a celkově rozdělení povinností na mužské a ženské, kdy tvrdí, že by žena měla být schopna zajistit rodinu, být aktivní občankou a měly by jí být umožněny různé činnosti, ne jen domácké práce.²¹ Kdyby se vše stalo skutečností a „kdyby tak muži velkomyslně zpřetrhali naše pouta a spokojili se se vztahem založeným na rozumu místo otrocké poslušnosti, zjistili by, že jsme pozornější dcery, láskyplnější sestry, věrnější manželky, rozumnější matky – jedním slovem, lepší členky společnosti. My [...] bychom se naučily mít úctu k sobě samým.“²² Wollstonecraftová v Anglii tímto svým spisem na konci 18. století učinila velké prohlášení, přičemž předběhla svou dobu. Její myšlenky se dočkaly znovuzrození za několik desítek let.

Viktoriánská éra se začátkem v roce 1837 nese mnoho charakteristik, častou z nich je označení „století rodiny.“ V ideálním případě platil v rodině střední vrstvy model, ve kterém muž působí mimo domov a žena je závislá na jeho výdělku a angažuje se jen v domácnosti. Kde se vzala tato myšlenka oddělených sfér? Na rozdíl od Susie L. Steinbachové, která tvrdí, že takové rozdělení dříve neexistovalo, uvádí Lynn Abramsová, že oddělené sféry nebyly žádnou novinkou a „tato organizace rolí obou pohlaví byla stejně praktická jako ideologická.“²³ Fenomémem 19. století je rozdělení obou pohlaví do jasně vymezených oblastí, jde o tzv. ideologii oddělených sfér – sféry domova pro ženy a sféry života (práce, politiky, zábavy) pro muže.²⁴ K rozdělení rolí došlo nejvýrazněji v ekonomických a právních záležitostech, kde se ideologie stala skutečností v podobě zákonů. Ženy bez manžela či nějakého mužského příbuzného za sebe nemohly samostatně jednat ani nemohly vlastnit majetek. Stejně tak docházelo k restrikcím ve vzdělání, z čehož pramenily minimální příležitosti pro získání

²¹ BOCKOVÁ, G.: *Ženy v evropských dějinách*, s. 101–105.

²² WOLLSTONECRAFT, Mary: *Obhajoba ženských práv*. In: OATES-INDRUCHOVÁ, L.: *Dívčí válka*, s. 26.

²³ ABRAMSOVÁ, L.: *Zrození*, s. 47.

²⁴ Tamtéž, s. 9.

zaměstnání. V oblasti tělesna byla žena stvořením bez vášně, sexuálně vhodná jen k manželskému pohlavnímu styku za účelem porození potomstva, zatímco u muže nebyla výjimkou sexuální aktivita i mimo manželské lože, nejčastěji s prostitutkami, dokazující jeho přirozenou vášnivost.²⁵ V pracovním životě byla žena upozaděna, neboť u mužů převládla maskulinita konstruovaná skrze schopnost a odhodlání pracovat a tato mužnost je privilegovala.²⁶ Rozdíly mezi muži a ženami byly nejvíce viditelné v každodenních aktivitách a dotýkaly se tak každého. Ženská slabost a neschopnost vykonávat to, co vykonávali muži, se stala obrazem doby. Královna Viktorie byla ztělesněním ideální ženy, neboť byla sama oddanou manželkou svému muži princovi Albertovi a narození jejich devíti potomků vytvářelo obraz dokonalé rodiny. Nicméně velikost rodiny nebyla v průběhu 19. století ukazatelem spokojeného manželství, naopak se počet členů zužoval a společnosti ceněná byla taková rodina, ve které hlavně fungovalo rozlišení funkcí a rolí manželů. Královna Viktorie se sama za práva žen nezasazovala. Postavila se proti povolení ženám studovat medicínu²⁷ – kvůli nepřijatelné představě ženy stojící vedle muže ve třídě při učení se z mrtvých těl, natož tak aby třeba zahlédla pohlavní orgány – to by „strhlo všechny bariéry, které ženu obklopují.“²⁸ Její názory, kterými se veřejně netajila, se nesly v duchu postavení žen do domácího prostředí a do role věrné manželky, například: „manžel musí být tím, ke komu je vzhlíženo a koho se poslouchá – jedině tak může být žena skutečně šťastná a je na svém patřičném místě, když tak může konat“²⁹. Královniny výroky neznamenalaly pro emancipační tendence očividně

²⁵ STEINBACH, S. L.: *Understanding The Victorians*, s. 135.

²⁶ Tamtéž, s. 134.

²⁷ BOCKOVÁ, G.: *Ženy v evropských dějinách*, s. 122.

²⁸ GUEDALLA, Philip (ed.): *The Queen and Mr Gladstone*. Londýn 1933, s. 227, cit. In: RAPPAPORT, Helen: *Queen Victoria: A Biographical Companion* (dále jen *Queen Victoria*). Kalifornie 2003, s. 428. In: https://books.google.cz/books?id=NLGhimliFPoC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_vpt_buy#v=onepage&q&f=false [cit. 5. 3. 2016].

²⁹ HOUGH, Richard (ed.): *Advice to Granddaughter: Letters from Queen Victoria to Princess Victoria of Hesse*. Londýn 1975, s. 64, cit. In: RAPPAPORT, H.: *Queen Victoria*, s. 426. In: https://books.google.cz/books?id=NLGhimliFPoC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_vpt_buy#v=onepage&q&f=false [cit. 5. 3. 2016].

velkou překážku. Byla po dobu své vlády vnímána paradoxně rozdílně, ale vždy stála vzorem – pro feministky byla důkazem schopnosti ženy působit v politice, tedy důkazem soběstačnosti a emancipace, naopak pro tradicionalisty byla ideálem správné viktoriánské manželky i matky.

S druhou polovinou 19. století začaly v Anglii oficiálně vznikat organizace na podporu ženských práv. Důležitou byla Národní asociace pro podporu společenských věd (National Association for the Promotion of Social Science, dále jako Social Science Association) založená v roce 1857, pod kterou spadalo mnoho dalších projektů s cílem pomoci ženám.³⁰ Revoluční rok 1848 zasáhl zbytek Evropy politicky i společensky. Tento rok znamenal pro evropské (hlavně francouzské a německé) ženské politické snahy útlum, ale pozornost se zaměřila na ostatní sféry – rovnost manželů, zaměstnání, vzdělání a další.³¹ John Stuart Mill v roce 1869 vydal esej *O podřízenosti žen*, ve které zdůrazňuje osobní svobodu ženy a rozvoj ve všech sférách, což by bylo přínosem pro společnost.³² Začalo být zřejmé, že naléhavost řešení ženské emancipace roste s každou další společenskou i politickou událostí. Ženské hnutí 19. století v Anglii se celkově vyznačovalo snahou oprostit ženské pohlaví od mužské podřízenosti. Požadavkem na změnu nebyla výměna mužských a ženských rolí, ale větší životní svoboda. V padesátých a šedesátých letech pak došlo k organizování ženských hnutí, jejichž cílem nebylo uskutečnit revoluci, ale spíše se začít ženskou otázkou intenzivněji zaobírat.³³ Časopis EWJ takový hluboký zájem o řešení ženského postavení reprezentoval svým postojem a aktivitou jeho editorek. Ke konci 19. století se pozornost znovu upírá na ženské volební právo a se vstupem do nového století se právo volit stává hlavním cílem feministek, které

³⁰ OFFEN, K.: *European Feminism*, s. 122.

³¹ Tamtéž, s. 120.

³² ABRAMSOVÁ, L.: *Zrození*, s. 26.

³³ BOCKOVÁ, G.: *Ženy v evropských dějinách*, s. 154–155.

vstoupily do dějin jako sufražetky s militantním programem. Radikální feminismus tak nabírá jiného významu, než jak ho v této práci prezentuje časopis EWJ.

2 Periodika pro ženy v 19. století

Devatenácté století bylo také dobou spolků, shromažďování a společenských akcí. Organizace volného a pracovního času střední vrstvy znamenala vyplnění obou dob nějakou činností. Vydávání knih a rozšíření časopisectví souviselo se zdokonalováním tiskařským strojí a rozšiřování tiskařských firem. Masově vydávaná periodika ze začátku 19. století uspokojovala rostoucí poptávku čtenářů po kontaktu se zbytkem světa, se soudobými událostmi i poptávku po časopisech věnujícím se různým koníčkům. Vycházet mohly časopisy a noviny bez omezení, takže i politicky radikální či neseriózní tisk. V roce byl 1819 přijat novinový a kolkový zákon (The Newspaper and Stamp Duties Act), který uvrhl na vydavatele vyšší daně a zavazoval je k serióznějšímu jednání – daněmi byl tedy omezen počet vydávaných periodik.³⁴ Kultura čtení časopisů a novin si ale během necelých dvaceti let stihla utvořit silnou tradici. Přitažlivost magazínů rostla a čtenář si mohl vybírat z mnoha titulů. Čtenářem je zde myšlen muž, kterému byla oblast tisku primárně určena. Ženská periodika si ale velmi rychle našla své zastoupení na novinových stáncích.

Časopisy pro ženy měly stejně jako jiné tiskoviny tradici již v minulém století, vycházely tituly *Lady's Magazine* (1770–1832) nebo *The Lady's Monthly Museum* (1798–1832) a začátkem 19. století začal vycházet *La Belle Assemblée* (1806–1837). Tyto tři časopisy nebraly do úvahy ženské čtenářstvo jinak než jako osoby patřící do

³⁴ BLOY, Marjie: *The Six Acts 1819*. In: <http://www.victorianweb.org/history/riots/sixacts.html> [cit. 3. 3. 2016].

domácnosti.³⁵ Podporovaly směřování aktivit žen mimo politický život, tedy k rodině a domovu, což je potvrzením vlivu takových časopisů na formování percepce společensky přijatelného a nepřijatelného. Na stránkách se objevovaly tipy do kuchyně, módní rady, vzory k vyšívání, k pletení a podobně. Nicméně dle Margaret Beethamové vytvářely magazíny „výhradně metropolitní verzi feminity“³⁶, protože na rozdíl od novin nebyly časopisy k dostání v provinciálních částech mimo Londýn (ke konci století se rozšířily do hlavních měst v rámci Britského impéria, ale nikdy ne mimo ně).³⁷ Žena tak patřila do sféry domova podle představ urbanizované modernizující se britské společnosti. Obecně se články cílené na ženy v novinách či kdekoli jinde moc nevyskytovaly, ale kolem čtyřicátých let začaly i noviny věnovat jednu stranu ženám (*women's page*), kde vycházely sloupky o vaření či o módě, protože si běžní vydavatelé novin uvědomovali sílu ženských magazínů na trhu.³⁸ Z toho lze usoudit, že s druhou polovinou století mění pozvolna některé existující noviny svůj obsah jako reakci na sílící politické a společenské proměny, tedy i na sílící emancipační tendence.

3 Působnost The Englishwoman's Domestic Magazine a English Woman's Journal

3.1 The Englishwoman's Domestic Magazine

The Englishwoman's Domestic Magazine byl magazín věnovaný ženám. První číslo měsíčníku vyšlo v dubnu roku 1852 a stála za ním vydavatelská společnost Clark,

³⁵ TUSAN, Michelle Elizabeth: *Women Making News: Gender and Journalism in Modern Britain* (dále jen *Women Making News*). Illinois 2005, s. 25. In: https://books.google.cz/books?id=b0C1xe_Z5I0C&lpg=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false [cit. 3. 3. 2016].

³⁶ BEETHAM, M.: *A Magazine of Her Own?*, s. 11.

³⁷ Tamtéž, s. 11–12.

³⁸ TUSAN, M. E.: *Women Making News*, s. 26 [cit. 3. 3. 2016].

Beeton, and Co. Jedním z partnerů byl Samuel Orchart Beeton. Jeho prvotním velkým úspěchem bylo první vydání knihy *Kabina strýčka Toma* americké autorky Harriet Beecher Stoweové v Anglii, což přineslo mladému vydavateli nevídaný úspěch i finanční zisk. Firma Clark, Beeton and Co. sídlila na Fleet Street v Londýně a než do ní vstoupil Beeton, bylo to poměrně malé vydavatelství soustředící se na vydávání tehdejších novel a románů. Beeton chtěl do firmy přinést inovativní nápady k zaplnění nedostatků na trhu, a to distribuci časopisů pro děti a pro ženy. Vytvoření časopisu pro ženy se věnoval nejprve, a tak vznikl časopis EDM. Měl posloužit ženám v domácnostech, pod čímž si můžeme představit širokou škálu témat atraktivních pro anglickou hospodyně – organizace domova, recepty, uklízení, šití, oblékání či zahradničení. V prvním čísle vyjádřil Beeton svůj záměr s časopisem takto:

„The Englishwoman’s Domestic Magazine bude bezpochyby povzbudivým přítelem pro naše ženy, které jsou již zasvěceny do tajemství, jak vytvořit šťastný domov; a pro ty nezasvěcené [...] nabídneme tipy a rady, které pomohou přejít nesnáze a pomohou osvojit si umění proměňovat jejich snahy ve skutečnost a vytvořit atraktivní domácnosti.“³⁹

Od roku 1855 vlastnil Beeton veškerá práva k magazínu včetně editorství. Časopis se stal velmi oblíbeným, o čemž svědčí každoroční nárůst počtu výtisků. Na konci roku 1853, tedy na konci druhého roku vydávání, byla cirkulace 37 tisíc výtisků měsíčně⁴⁰, v roce 1863 to už bylo 60 tisíc výtisků měsíčně.⁴¹ Oblíbenost si časopis získal i díky tomu, že se Beeton snažil zapojit čtenářky přímo do jeho fungování. Čtenářky posílaly soutěžní povídky, příběhy či krátké eseje, které postupem času přinášely i kontroverzní témata⁴².

³⁹ HYDE, M. H.: *Mr and Mrs Beeton*, s. 45.

⁴⁰ Tamtéž, s. 46.

⁴¹ Tamtéž, s. 120.

⁴² Tamtéž, s. 47.

Kontroverzní byly proto, že ženy, na které EDM cílilo, neměly být zasaženy emancipačními snahami a nestály v centru boje za ně, tudíž neměly potřebu se vyjadřovat k závažnějším tématům mimo sféru domova, na rozdíl od příspěvků v EWJ. Právě tyto příspěvky hrály roli v pronikání feministických myšlenek do EDM.

V roce 1856 se přínosem pro časopis stal sňatek Beetona s Isabellou Maysonovou. Ta ihned zaujala speciální místo v magazínu – nejdříve překládala francouzské povídky, ale její doménou se staly rady do domácnosti a recepty. Isabella během následujících let pracovala na své vlastní publikační činnosti v podobě díla *Book of Household Management*, které v letech 1859–1861 vycházelo měsíčně po částech a v roce 1861 vyšlo jako celek knižně.⁴³ Isabelliny výtisky zaznamenaly velký úspěch a její kniha se stala biblí pro anglické hospodyňky a dotvářela podobu viktoriánské ženy. Isabella postavila svou kariéru domáckého mecenáše na organizaci domova za účelem vytvořit atraktivní místo pro manžely čtenářek, kteří se většinu času vyskytovali v dobrých podnicích ve městě, tudíž bylo těžké soupeřit o jejich uspokojení i doma – domov se mohl takovým podnikům vyrovnat jen tehdy, pokud byl organizovaný, uklizený a bylo skvěle navařeno.⁴⁴ Vydavatelská činnost manželů Beetonových fungovala na výbornou. EDM si byl populárním čtivem pro ženy, stejně tak *Book of Household Management* v prvním roce koupilo 60 tisíc nadšených čtenářů a druhá edice na sebe nenechala dlouho čekat.⁴⁵ Samuel Beeton si byl vědom svých úspěchů a začal vydávat další periodika, a to obdobu EDM časopis *The Queen* (1861–1969)⁴⁶, časopis pro děvčata *The Young Englishwoman* (1864–1878) a časopis pro chlapce *The Boy's Own Magazine* (1855–1890).⁴⁷

⁴³ HYDE, M. H.: *Mr and Mrs Beeton*, s. 89.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž, s. 109.

⁴⁶ *The Queen* byl šestnácti stránkovým týdeníkem, který byl obsahově blízký EDM například módními radami a návody, ale obsahoval navíc zprávy z uplynulého týdne. Měl přinášet informace i zábavu. Tamtéž, s. 121–123.

⁴⁷ Tamtéž, s. 121–124.

Neštěstí přinesl začátek roku 1865, kdy Isabella umírá po porodu druhého syna. Beeton pracoval na vydávání všech časopisů i přes tragickou ztrátu své ženy a důležité příspěvatelky v jedné osobě, avšak v roce 1866 zbankrotovala banka, ve které měl uložené veškeré své finance. Osobní bankrot na sebe nenechal dlouho čekat a Beeton kvůli dluhům uzavřel smlouvu s vydavatelskou firmou Ward, Lock, and Tyler, u které se stal zaměstnancem a prodal jim některá práva na vydávání časopisů.⁴⁸ Po roce 1869 se Beeton už nevěnoval vydavatelství a v červnu 1877 umírá.⁴⁹

EDM přestává oficiálně vycházet v roce 1879, po 27 letech, během kterých si časopis s malými výkyvy udržel prodejnost i čtenost. Směřoval k ženám střední vrstvy, které si mohly dovolit kupovat doporučené věci, vařit uvedená jídla a zvelebovat prostředí domu podle rad, které uváděl. Časopis představoval tradicionalistický směr v přístupu k ženskému uplatnění, což bylo starání se o domácnost a udržování rodinného krbu podle představ o viktoriánském manželství.

3.2 English Woman's Journal

Za vznikem English Woman's Journal stálo blízké přátelství jeho dvou zakladatelek, Barbary Leigh Smith Bodichonové (rozena Barbara Leigh Smithová) a Bessie Rayner Parkesové, a také dlouhá léta individuálních emancipačních aktivit. Obě ženy začaly svou politickou kariéru, když v roce 1855 založily Majetkový výbor vdaných žen (The Married Women's Property Committee), načež agitovaly peticemi za uznání nového zákona k ochraně ženina majetku. I když nedosáhly kýženého výsledku, díky peticím a zviditelnění si uvědomily, že by bylo záhodno vytvořit platformu, která „by dala ženám střední vrstvy bez volebního práva prostor k vyjádření politických názorů.“⁵⁰

⁴⁸ HYDE, M. H.: *Mr and Mrs Beeton*, s. 133–134.

⁴⁹ Tamtéž, s. 173.

⁵⁰ TUSAN, M. E.: *Women Making News*, s. 19 [cit. 4. 3. 2016].

Časopis měl být odrazovým můstkem pro jejich politické snahy a místem pro stejně smýšlející ženy s cílem obhajovat ženská práva.

Počátek formování magazínu sledujeme od podzimu roku 1856, kdy Parkesová poslala jeden ze svých článků do edinburghského čtrnáctideníku *Waverly* a Bodichonová učinila taktéž o několik měsíců později. Obě si myslely, že by tento magazín mohl být pod jejich kontrolou kvalitnější, a tak se Parkesová vypracovala až na pozici editorky a během pár měsíců se sídlo časopisu přesunulo do Londýna, odkud Parkesová doufala v rozšíření působnosti. Časopis takto fungoval několik měsíců, načež se začalo jednat o zakoupení do vlastnictví Bodichonové a Parkesové. Jako akciová společnost tak *English Woman's Journal* vznikl v únoru 1858 a první číslo magazínu vyšlo o měsíc později⁵¹, pravidelně pak časopis vycházel prvního dne v měsíci. Kromě Parkesové a Bodichonové, která vlastnila nejvíce akcií⁵², se dalšími akcionářkami staly Matilda Haysová⁵³, Maria S. Ryeová⁵⁴ a také muži z blízkého pracovního prostředí Parkesové nebo Bodichonové, především právníci. Později akcie získala Emily Daviesová⁵⁵ či Jessie Boucherettová⁵⁶ další. Podle Sheily Hersteinové tato skupina žen využila EWJ k „vytvoření první efektivní feministické sítě v zemi.“⁵⁷ Pravidelnými rubrikami byly *Open Council*, kam mohly čtenářky psát své postřehy a reakce na vydané články, dále *Passing Events*, kde se rozebíraly uplynulé společenské události a *Notice of Books*, kde editorky psaly nejen o feministické literatuře.

⁵¹ HIRSCH, P.: *Barbara Bodichon*, s. 184–187.

⁵² Bodichonová jako vdaná žena nemohla vlastnit žádný majetek sama za sebe, proto veškeré akcie byly drženy ve jménu její sestry Anny Leigh Smith. HIRSCH, P.: *Barbara Bodichon*, s. 187.

⁵³ Matilda Haysová byla anglická spisovatelka a překladatelka děl George Sandové. Byla dobrou přítelkyní Bessie Parkesové, díky které se seznámila i s Bodichonovou.

⁵⁴ Maria S. Ryeová se věnovala hlavně zaměstnání žen a emigraci žen za prací. Více o ní v kapitole 4.1.

⁵⁵ Emily Daviesová pocházela z přísně protestantské rodiny. Po smrti otce se v roce 1861 přestěhovala do Londýna, kde se začala aktivně podílet v Langham Place Group. Aktivně se zasazovala o zlepšení vysokého vzdělání pro ženy (více v kapitole 5 Vzdělání). HIRSCH, P.: *Barbara Bodichon*, s. 134.

⁵⁶ Jessie Boucherettová byla filantropkou, když ji v roce 1858 zaujalo jedno z vydání EWJ a setkala se s Parkesovou a Bodichonovou. Brzy na to založila Společnost na podporu zaměstnání žen, společně s dalšími ženami z Langham Place Group. HIRSCH, P.: *Barbara Bodichon*, s. 191–192.

⁵⁷ HERSTEIN, Sheila: *The Langham Place Circle and Feminist Periodicals of the 1860s*. *Victorian Periodicals Review*, roč. 26, 1993, č. 1, s. 24. In: <http://www.jstor.org/stable/20082643> [cit. 4. 3. 2016].

Důležitou roli pro společnost a EWJ hrály prostory na adrese 19 Langham Place v londýnské části Westminster, neboť toto místo bylo od padesátých let útočištěm pro feministicky smýšlející ženy, které odtud řídily svou práci. Bylo tu od roku 1859 ústředí EWJ, dále zde sídlily kanceláře a výbory organizací, které členky Langham Place Group pomáhaly založit. Také se tu pořádala pravidelná čtenářská sezení a další shromáždění.⁵⁸ 19 Langham Place bylo natolik lákavým místem, že sem přicházely ženy ve zlých životních situacích a hledaly pomoc a rady, hlavně šlo o vdovy a nezaměstnané ženy.⁵⁹ Díky koncentraci žen aktivních v záležitostech emancipace na této adrese si skupina kolem Barbary Bodichonové vysloužila označení The Ladies of Langham Place nebo The Langham Place Group.

EWJ nebyl masově vydávaným časopisem – rok po svém založení měl asi 400 předplatitelů a prodávalo se asi 250 kopií měsíčně, počet kopií ale postupně rostl a po roce 1860 už bylo v oběhu kolem 1 000 kopií měsíčně, záhy se ale objevily finanční problémy⁶⁰. Také se objevily rozpory mezi Parkesovou a Bodichonovou, kdy Parkesová jako hlavní editorka chtěla vést časopis tak, aby měl hlavně morální vliv na čtenářky, zatímco Bodichonová si časopis představovala jako politický prostředek.⁶¹ Časopis stál jeden šilink, a tak zůstával mimo dosah pracující třídy⁶², i když nejsou dochovány žádné seznamy předplatitelů.⁶³ Svým zaměřením se časopis EWJ vyhrazoval proti tomu, že jediným smyslem života ženy je domácnost, čímž na sebe poutal pozornost čtenářů

⁵⁸ PALMER, Beth: *Reading Langham Place Periodicals at Number 19*. In: BRADLEY, Matthew – JOHN, Julliet: *Reading and the Victorians*. Surrey 2015, s. 47. In: <https://books.google.cz/books?id=hmPVBgAAQBAJ&lpg=PA50&hl=cs&pg=PR9#v=onepage&q&f=false> [cit. 10. 3. 2016].

⁵⁹ HIRSCH, P.: *Barbara Bodichon*, s. 191.

⁶⁰ RENDALL, Jane: „*A Moral Engine?*“ *Feminism, Liberalism and the English Woman's Journal*. In: RENDALL, Jane (ed.): *Equal or Different: Women's Politics 1800–1914*. Oxford 1987, s. 132–134.

⁶¹ HIRSCH, P.: *Barbara Bodichon*, s. 189.

⁶² Jeden šilink se rovnal dvanácti pencím. Bochník chleba (standardně vážící asi 1,8 kilogramů), pro srovnání s cenou časopisu, stál v roce 1840 osm a půl pencí, v roce 1875 sedm pencí. MITCHELL, Sally: *Daily Life in Victorian England*. Westport 1996, s. 32. In: <https://books.google.cz/books?id=CsGK15q-CMoC&lpg=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> [cit. 15. 4. 2016].

⁶³ TUSAN, M. E.: *Women Making News*, s. 34 [cit. 6. 3. 2016].

neznalých jeho smyslu. V podzimním čísle roku 1858 vyšel článek, který reaguje na kupící se dopisy čtenářek, které nechápou, proč se EWJ dívá pohrdavě na ženu v domácnosti. Na to časopis odpovídá, že nepohrdá ženou v domácnosti ani konceptem rodiny, ale snaží se posílit pozici ženy ve více směrech, hlavně intelektuálně, a umožnit jí rozhodovat se svobodně o vlastním životním naplnění.⁶⁴ Tato reakce shrnuje celkový záměr EWJ.

Kolem roku 1862 eskalovaly vnitřní spory, došlo k několika personálním změnám a jedna ze zakladeltek Matilda Haysová musela odejít. Na místo editorky nastoupila v září téhož roku Emily Daviesová, ale pod jejím vedením došlo k poklesu čtenářů, a jak sama vyjádřila své pochyby v dopise pro Bodichonovou: “Abychom vytvořily určitou atmosférou, musíme být *čteny*, a to EWJ není [...]. Přemýšlím, jak mohou být muži naučeni respektovat ženy. *Ne* čtením slabých neefektivních časopisů, o tom jsem přesvědčena.”⁶⁵ Objevily se také zásadní neshody kvůli víře jednotlivých členek, kdy na začátku byly všechny převážně unitářky⁶⁶, ale během let začala Parkesová inklinovat ke katolictví, což se přičilo Bodichonové, která ani nechtěla články s katolickou tematikou vydávat.⁶⁷ Opět tak vyplul na povrch problém nejednoznačné agendy časopisu, kdy sice všechny přispěvatelky táhly za jeden provaz v rámci emancipace, ale zároveň si každá snažila články přizpůsobit ke své vlastní potřebě. Takto nebylo možné vydávání udržet v mezích kvality. Parkesová se stala držitelkou většiny akcií a pokusila se časopis zachránit snížením ceny, avšak nepodařilo se rozšířit čtenářskou základnu. Cesty dvou největších autorit v EWJ, Bodichonové a Parkesové, se víceméně rozešly ve stejném roce,

⁶⁴ *Domestic Life*. English Woman's Journal, roč. 2, 1. října 1858, č. 8, s. 74–82. In: http://ncse-viewpoint.cch.kcl.ac.uk/Repository/EWJ/1858/10/01/041-EWJ-1858-10-01-001-SINGLE.PDF#OLV0_Page_0001 [cit. 15. 4. 2016].

⁶⁵ HIRSCH, P.: *Barbara Bodichon*, s. 201.

⁶⁶ Unitářství je nejednotný náboženský směr, který neuznává trojjednost Boha a odmítá božství Ježíše Krista, kterého považuje za pozemského proroka. Směr má kořeny v 16. století v Sedmihradsku a v 19. století se silně uchycuje v Anglii i ve Spojených státech. *Unitářství*. In: <http://www.sirsispolecenstvi.cz/kdo-jsme/unitarstvi> [cit. 6. 3. 2016].

⁶⁷ HIRSCH, P.: *Barbara Bodichon*, s. 201–205.

načež Parkesová o rok později konvertovala ke katolictví a chtěla se věnovat filantropii více než emancipačním politickým projektům, což bylo stále prioritou pro Bodichonovou. Časopis ukončil činnost v roce 1864, kdy v srpnu přešel do rukou Jessie Boucherettové, která měla podobné smýšlení o vydávání jako Bodichonová při jeho vzniku v roce 1858. Byl přejmenován na *Englishwoman's Review* a pod tímto názvem vycházel až do roku 1903.⁶⁸ EWJ přestal existovat, ale vyšlapal cestu dalším feministickým časopisům, např. *Victoria Magazine* (1863–1880), jehož editorkami se staly Emily Daviesová a Emily Faithfullová⁶⁹. Tento magazín měl být pro ženy i muže na rozdíl od EWJ, přičemž ale stejně jako EWJ řešil sociální problémy a ženskou otázku.⁷⁰

Skupina Langham Place Group se zasadila nejen o vznik prvního seriózního feministického časopisu, ale i o vznik organizací zabývajících se o ženská práva (Společnost na podporu zaměstnání žen, vydavatelství Victoria Press a další). Vydávání EWJ, i přes poměrně krátkou životnost a nedosažení toho, co si Bodichonová s Parkesovou při zakládání vysnily, povzbudil k další činnosti velký počet lidí nejen v žurnalistickém prostředí – vždyť žádná z žen přispívajících do EWJ nebyla profesionální novinářkou. EWJ ale určitě splnil svůj účel, a to vytvoření základny a prostoru pro formující se ženská hnutí. Adresa 19 Langham Place včetně sídla EWJ měla jako celek rozličných aktivit v dalekosáhlém měřítku obrovský dopad na řešení ženských otázek.

⁶⁸ HIRSCH, P.: *Barbara Bodichon*, s. 205.

⁶⁹ Emily Faithfullová byla další z řady žen z Langham Place Group. Byla od roku 1859 tajemnicí Společnosti na podporu zaměstnání žen, na jejímž založení se také podílela. V roce 1860 pak založila vydavatelství Victoria Press, ve kterém vycházel EWJ. SIMKIN, John: *Emily Faithfull*. In: <http://spartacus-educational.com/Wfaithfull.htm> [cit. 10. 4. 2016].

⁷⁰ TUSAN, M. E.: *Women Making News*, s. 53 [cit. 6. 4. 2016].

3.3 Srovnání *The Englishwoman's Domestic Magazine* a *English*

Woman's Journal

Z daných faktů o EDM a EWJ vidíme jasné rozdíly. EWJ byl oproti EDM více uzavřený a věnovaný užší skupině čtenářů. Měl vyvíjet určitou politickou aktivitu a povzbuzovat k akci. Při srovnání přístupů k informování čtenářstva je zjevné, že oba časopisy přistupovaly jinak ke konceptu ženství. Zatímco EDM (hlavně v prvních letech vydávání) těžilo z toho, co bylo v polovině 19. století ideálním pro ženu v domácnosti, EWJ proti tomu agitovalo. Ženy spojené s EWJ často čelily nárážkám, které měla oslabit jejich práci.⁷¹ EWJ svým radikálním přístupem nezavinilo rozepře jen uvnitř vlastního managementu, ale nepřitáhlo ani širokou veřejnost. Zároveň tyto radikálnější výzvy, hlavně pro Barbaru Bodichonovou, nebyly dost k tomu, aby se věci ve společnosti skutečně daly do pohybu. Články byly ve většině případů v obou časopisech anonymní nebo byly podepsány pouze iniciály, tudíž nelze zjistit, zda se jednalo o muže nebo ženu. V EWJ se často odhaduje autorství podle toho, na jaké téma je článek napsán a kdo z žen z Langham Place se jím zabýval.

Oba časopisy reflektují svou dobu, neboť EDM formoval obraz ideální viktoriánské ženy, zatímco EWJ charakterizuje sílící emancipační tendence, zahajuje desetileté boje za zrovnoprávnění žen a předvídá jim budoucnost. EDM a EWJ stály na opačných pólech, ale i tak se setkaly v určitých předmětech diskuze, což bude obsahem dalších kapitol. Právě toto postupné pronikání záležitostí rovnoprávnosti žen a mužů do nefeministicky smýšlejících prostředí je náznakem změny v řešení ženské otázky v Anglii.

⁷¹ V souvislosti s činností žen z Langham Place Group byl automaticky s jakoukoliv akcí spojen i EWJ, neboť v něm figurovaly stejné ženy. Ty spolu trávily většinu času a poutaly na sebe pozornost a podezření z navazování intimních vztahů. Jedna ze zakladatelek Matilda Haysová byla lešba a Bodichoová se obávala, že by toho jiné časopisy či jakýkoliv kritik mohl využít a časopis nějak zhanit. HIRSCH, P.: *Barbara Bodichon*, s. 198.

DRUHÁ ČÁST

Druhá část práce analyzuje vybrané články z EDM a z EWJ na téma manželství, vzdělání žen a pracovní příležitosti pro ženy. Tyto tři oblasti jsem zvolila proto, že průměrné ženy střední vrstvy se většinou dotýkaly všechny tři zmíněné oblasti. Témata manželství, vzdělání a práce ukazují konvence viktoriánské společnosti a zároveň se v nich nejvíce projevíly emancipační snahy. Tyto oblasti jsou úzce provázané a ukazují, jak složité bylo vymanit se byť jen z jedné z nich. Příkladem je vdaná žena, která provdáním ztratila dosavadní práci, pokud vůbec nějakou měla vzhledem k tomu, že kvůli minimálnímu vzdělání nebyly ženy schopny se uplatnit ve většině oborů.

EWJ se cíleně mělo věnovat hlavně zaměstnání žen, proto se téma práce objevuje v časopise nejvíce, ale články byly během šestileté existence časopisu obsahově vždy rozličné a věnovaly se ženské otázce celkově. Naopak v EDM se feministické články neobjevovaly nijak pravidelně. Existují čísla, ve kterých se neobjeví ani zmínka o ženské otázce, a tak nelze tvrdit, že by měly v časopise vyhrazený prostor. Od roku 1857 se časopis ženské otázce více otevírá a Beeton v předmluvě k vydání pátého i šestého ročníku upozorňuje na výskyt takových článků v následujících číslech. Zveřejňovány byly většinou v sekci Eseje a dotýkaly se různých témat jako v EWJ, tedy manželství, zaměstnání, výchovy, učení a tak dále. Existovala například série článků na pokračování s názvem *Anglická žena v Londýně (Englishwoman in London)*⁷², která se zabývala těmito tématy na základě vyprávění o podmínkách, v jakých ženy žily. Autorkou série byla Marie S. Ryeová, jež byla pro EDM důležitou osobou, o čemž svědčí i vyjádření samotného editora Beetona v předmluvě k šestému ročníku v roce 1858. V té Beeton Ryeovou uvádí jako přispěvatelku „jejíž iniciály vždy přinesou něco podnětného

⁷² Série vycházela v letech 1859–1860 a měla šest dílů.

a poučného.⁷³ Stejně tak byla důležitá i pro EWJ, což jsem naznačila v kapitole 3. 2. o EWJ.

Publikování článků v EDM i v EWJ bylo v některých případech reakcí na probíhající nebo uplynulé události. Ještě před přijetím rozvodového zákona Divorce Act se v roce 1856 objevuje článek na toto téma v EDM, v roce 1857 pak znovu po jeho přijetí a EWJ jej zpětně zmiňuje ve svém prvním čísle v roce 1858. EWJ využívalo články k přiblížení feministických aktivit, které v rámci Langham Place Group vytvářely – některé články například propagovaly sjezdy společností, ve kterých členky Langham Place Group působily. EWJ reagoval na soudobé události pravidelně v rubrice *Passing Events*, na ty zásadnější události pak v publikovaných člancích (Parkesová v listopadovém čísle roku 1859 zveřejnila svou řeč ze sjezdu společnosti Social Science Association; Ryeová zase publikovala články o ženské emigraci, kterou se zabývala).

Vybrané články v následujících kapitolách ukazují, jak jednotlivé časopisy prezentovaly problematiku ženské otázky. Manželství reprezentují dva stejnojmenné články od jedné autorky Marie S. Ryeové, na kterých komparují přístup jedné osoby ke stejnému tématu, ale v odlišných periodikách. Cílem článků o vzdělání a práci žen pak bylo zjistit, v čem se přístupy časopisů shodují nebo odlišují. Manželství, vzdělání a práce jsou tři společná témata, ve kterých se více či méně články obou časopisů setkávaly a jejich výskyt je nejvíce zjevný.

4 Manželství

Manželský svazek v 19. století představoval pro ženu střední vrstvy nutnost a jedinou otevřenou pozici pro zúročení alespoň nějakých pracovních schopností, což se

⁷³ *Preface*. The Englishwoman's Domestic Magazine, roč. 6, 1858, s. iv. In: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.a0005855366;view=1up;seq=537> [cit. 18. 4. 2016].

zdaleka nerovnálo tomu, co mohla žena nabídnout na trhu práce. Žena se vdávala proto, aby byla zajištěna ekonomicky, ale i citově. Není pochyb o tom, že manželství bylo pro většinu žen emoční záležitostí – je nutné mít na paměti, že pejorativní interpretace manželství jako vězení nebylo ve většině realitou. V průběhu 19. století docházelo u žen ke změnám ve vnímání manželského svazku, protože srovnávaly svou situaci s manželem působícím společensky i profesně a více onu nerovnost vnímaly. Začátek století ale nepřinesl ihned zásadní změnu v pohledu na ženské postavení, šlo o eskalaci tohoto konfliktu.

Jedním z největších zájmů emancipačních snah byla samotná instituce manželství. Podle příruček „manželství mělo vytvářet ideální prostředí pro uskutečnění idealizovaného ženství, ale zároveň bylo i jakousi formou restrikce a prostředkem k omezení ženské nezávislosti.“⁷⁴ Restrikcemi jsou myšleny jednak ty, které vychází ze zákonů a pak restrikce konvenční a tradicionalistické. Z těch nejdůležitějších zákonných zmiňují ztrátu nároku na vlastní majetek už při zasnoubení, kdy jakýkoliv majetek přechází do rukou budoucího manžela. Také se žena nemohla sama zastupovat před soudem, nemohla uzavírat smlouvy a jednat v dalších právnických záležitostech. Vše, co chtěla žena udělat, muselo být schváleno a potvrzeno manželem, který za ni na své jméno akt vykonal. V domácnosti se od manželky očekávala péče o choť, děti a domov celkově, přičemž ženy za takovou starost a určité sebeobětování chtěly uznání a rovnocenné zacházení. Není pravdou, že manželství bylo nutně vězením, naopak ženám přinášelo jistoty, ale „pro zdar společné domácnosti“⁷⁵ musela fungovat spolupráce obou pohlaví.

V roce 1857 byl v Anglii schválen zákon o rozvodech Divorce Act. Předcházely mu četné petice a jeho cílem bylo získat více kompetencí pro ženy (návrh zákona, ze kterého oficiální Divorce Act vzešel, se jmenoval Married Woman's Property Act a jeho

⁷⁴ ABRAMSOVÁ, L.: *Zrození*, s. 79.

⁷⁵ Tamtéž.

autorkou byla Barbara Bodichonová). Rozvod do roku 1857 byl možný pouze díky speciálnímu zákonu a jedině pokud byla žena svému muži nevěrná⁷⁶ – tedy byl to rozvod ze strany muže. Nový zákon Divorce Act nařizoval muži platit bývalé ženě výživné a pokud muž opustil ženu, tak si nemohl nijak nárokovat její majetek. Stále ale existovaly nerovnosti – ženina nevěra byla důvodem k rozvodu, protože zde přišly na řadu záležitosti případného otěhotnění a pak ohrožení otcovství a dědictví⁷⁷. Mužova nevěra přitom nemohla být jedinou příčinou k rozvodu – musela být řešena a dokázána společně s dalšími prohřešky ze strany manžela jako například s krutostí, incestem, bigamií, sodomií, znásilněním jiné ženy atp. Toto dvojí měřítko bylo zrušeno až v roce 1923, nevěra zůstala výhradním důvodem k rozvodu z obou stran do roku 1937.⁷⁸ Zákon Married Women's Property Act v dalších zněních a obměnách pak zaznamenával větších úspěchů od konce šedesátých let.⁷⁹

Manželství ženě přinášelo finanční zajištění. Neprovdané ženy a vdovy měly potíže se o sebe postarat. Mateřství a vůbec sexuální aktivita svobodné ženy byly něčím nepředstavitelným. Vdova mohla disponovat navráceným vlastním majetkem po úmrtí manžela, ale bylo velmi pravděpodobné, že z majetku mnoho nezbylo a nedostalo se k ní v rámci dědictví. A pokud se žena znovu provdala, nabytý majetek stejně znovu ztratila v novém manželství.⁸⁰ Paradoxně na tom byla vdovy a svobodné ženy v teorii lépe než provdané ženy, protože měly právo na vlastní výdělek i majetek, ale v praxi jej neměly jak získat kvůli bídě nabídky pracovních míst. Svobodná žena nebyla ve společnosti přijímána pozitivně. Existovala řada takto nesourodých rozdílů mezi postavením provdané ženy, svobodné ženy a vdovy. Zrovnoprávnění postavení obou manželů mělo

⁷⁶ OFFEN, K.: *European Feminism*, s. 120.

⁷⁷ ABRAMSOVÁ, L.: *Zrození*, s. 87.

⁷⁸ WOJTCZAK, Helen: *Divorce*. In: <http://www.historyofwomen.org/divorce.html> [cit. 27. 2. 2016].

⁷⁹ V letech 1870 a 1882 byly schváleny zákony na ochranu majetku ženy, na právo ponechat si vlastní vydělané peníze, na právo dědit a další. STEINBACH, S. L.: *Understading The Victorians*, s. 138.

⁸⁰ ABRAMSOVÁ, L.: *Zrození*, s. 97.

ženě umožnit rozvíjet se v manželství osobnostně a bez omezení ze strany muže. Ženy měly v manželství nacházet jistoty, které se ale nedostavovaly a manželský svazek stojící na patriarchálních základech čelil kritice.

4.1 Analýza článků o manželství

Tato kapitola se zabývá dvěma články z EDM a EWJ, které vyšly v letech 1856 a 1858. Autorkou obou článků je Marie S. Ryeová, jedna ze zakladatelek EWJ. Články sledují stejné téma a mají i stejný název, a to *Majetek vdaných žen (The Property of Married Women)*, avšak jsou napsány s odlišným přístupem. Ryeová se publikováním článku v EDM dostala do povědomí žen okolo Bodichonové a Ryeová se stala součástí Langham Place Group. Brzy na to začala zastávat funkci sekretářky v Majetkovém výboru vdaných žen⁸¹, který prosazoval zmiňovaný zákon o rozvodech Divorce Act roku 1857. Ryeová se prokázala jako schopná síla v kruzích Barbary Bodichonové a díky tomu také stála při vzniku EWJ v roce 1858, kdy se stala držitelkou několika akcií.

Ryeová byla z hlediska feminismu zajímavou postavou. Jako věřící přijala rozdělení pohlaví jako bohem dáno, ale neuznávala z toho vzniklou podřízenost. Taktéž nebojovala za volební právo žen, protože si myslela, že by se tím žena dostala do maskulinní sféry, která je pro ženu příliš drsnou. Ale věřila v to, že by měly zákony zacházet s ženami a muži stejně a že by svobodné ženy „měly být méně znevýhodněny konvencemi nebo zákony v jejich snahách k dosažení finanční nezávislosti.“⁸² Ryeová se také velmi zasazovala o zlepšení pracovních podmínek pro ženy a fungovala ve vysokých pozicích v Social Science Association, pod kterou vznikla Společnost na podporu

⁸¹ DIAMOND, Marion: *Emigration and Empire: The Life of Maria S. Rye* (dále jen *Emigration and Empire*). New York 1999, s. 32–34. In: https://books.google.cz/books?id=J5_6C2BsRwUC&lpg=PA3&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=true [cit. 27. 2. 2016].

⁸² Tamtéž, s. 40 [cit. 27. 2. 2016].

zaměstnání žen (Society for the Promotion of Employment of Women) a od roku 1860 se naplno věnovala pomoci ženám při hledání práce.⁸³

Ryeová publikovala jak v EWJ, tak v EDM. Vzhledem k tomu, že EWJ nebylo tolik čtené a EDM naopak rostlo v popularitě, Ryeová přispíváním do obou magazínů „uspěla v překonávání propasti mezi Langham Place Group a většinou žen, které by si jinak neuvědomily nebo se nesetkaly s problematikou, která rozpoutala tak velkou agitaci v English Woman's Journal.“⁸⁴ V otázce manželského svazku a jeho náležitostech jsou proto analyzovány právě následující dva články z pera jedné autorky.

4.2 *Majetek vdaných žen v The Englishwoman's Domestic Magazine*

„Muži jsou pověstní svou hrdostí.“⁸⁵ Těmito slovy začíná Maria S. Ryeová svůj článek publikovaný v prosinci 1856 v osmém čísle EDM⁸⁶. Ženy v roli matek a manželek označuje jako ty, které muže provází životem věrně od kolébky až do hrobu a „[...] vedou je každou činností jejich života, kromě vedení v oněch tajnostech, které se odehrávají v prostorech soudních dvorů.“⁸⁷, načež s lehkou ironií zmiňuje, jaké pozdvižení by taková návštěva ženského pohlaví v těchto místech vyvolala a jakou snůšku poznámek by si jistě vyslechla. Celý článek pak tvoří rozbor a komentář ke zveřejnění petice s názvem Married Woman's Property Act. 14. března 1856 byla petice předána Dolní sněmovně a Sněmovně lordů s více než třemi tisíci podpisy. Autorkou petice byla Bodichonová, ač ji článek jmenovitě nezmiňuje, jen je uvedeno, že petice pochází z pera dámy známé jako autorky spisu *A Brief Summary, in Plain Language of the Most*

⁸³ DIAMOND, M.: *Emigration and Empire*, s. 47 [cit. 27. 2. 2016].

⁸⁴ Tamtéž, s. 37 [cit. 27. 2. 2016].

⁸⁵ RYE, Maria S.: *The Property of Married Women*. The Englishwoman's Domestic Magazine (dále jen EDM), roč. 5, prosinec 1856, č. 8, s. 234: „Englishmen are proverbial for their pride.“ In: <http://hdl.handle.net/2027/uc1.a0005855366> [cit. 26. 2. 2016].

⁸⁶ Tamtéž, s. 234–238 [cit. 26. 2. 2016].

⁸⁷ Tamtéž, s. 234: „guiding them in very transaction of their life, except through those hidden mysteries which are performed within the precincts of our courts of justice.“ [cit. 26. 2. 2016].

Important Laws Concerning Women.⁸⁸ Následuje přepis přesného znění petice, aby „naši čtenáři mohli lépe pochopit podstatu změny, kterou má [petice] přinést.“⁸⁹, což ukazuje onu snahu přiblížit čtenářkám EDM tuto problematiku.

Petice přináší spoustu otázek, které nepřímo klade parlamentu a sněmovně a argumentuje fakty. Například: je zvykem, že dívka pocházející z rodiny, která je schopná ji zabezpečit finančně, vkládá tyto veškeré peníze do rukou budoucího manžela a vkládá je v osud jeho povaze, moci a pracovním úspěchům. Dívka vstupující do sňatku tedy může být finančně zajištěna, ale jak je chráněna v manželství samotném? Odpovědí je, že žádná morální záruka neexistuje a petice navíc v souvislosti s ochranou ženy důrazně zmiňuje, že se rozmáhá domácí násilí. Dalším požadavkem změny je možnost vlastního výdělků ženy, aby s ním mohla nakládat dle svého uvážení – ne aby peníze utratil muž třeba za alkohol, ale aby je mohla žena využít k přilepšení dětem ve vzdělání.⁹⁰ Odebrání ženina majetku je v článku označeno jako krádež, pro kterou v modernizující se společnosti není místo a „je čas [...], aby při vstupu do manželství nebyly [ženy] předány ze svobodného stavu do stavu otroka, jehož majetek patří jeho pánovi a ne jemu samotnému.“⁹¹ Nemožnost za sebe finančně operovat je dále uvedena na tomto případě: majetek, který nabyde muž po sňatku od ženy, může samovolně odkázat bez jejího vědomí komukoliv a nebylo výjimkou, že takto zdědil část majetku mužův nemanželský potomek.⁹² Touto peticí měla být upoutána pozornost na palčivé téma, kterým majetek pojatý jako výhradně mužská záležitost byl. Ryeová dále pokračuje v komentáři k petici

⁸⁸ Bodichonová tento dokument napsala v roce 1854. Byl v něm souhrn veškerých právních omezení, která se dotýkala ženy. Šlo o první takový dokument, Bodichonová jej vytvořila bádáním v anglických zákonících. WOJTCZAK, Helen: *Barbara Leigh Smith (Madame Bodichon) and Hastings*. In: <http://www.victorianweb.org/gender/wojtczak/bodichon.html> [cit. 26. 2. 2016].

⁸⁹ RYE, M. S.: *The Property of Married Women*, EDM, s. 235: „that our readers may better understand the nature of the change which i tis purposed making.“ [cit. 26. 2. 2016].

⁹⁰ Tamtéž, s. 236 [cit. 26. 2. 2016].

⁹¹ Tamtéž: „it is time [...] that in entering the state of marriage, they no longer pass from freedom into condition of a slave, all whose earnings belong to his master and not to himself.“ [cit. 26. 2. 2016].

⁹² Tamtéž, s. 237 [cit. 26. 2. 2016].

a tehdejší situaci. Za absurdní námitku proti jakékoliv změně zákonů považuje, že ženy dluhy z dob, kdy byla ještě svobodná, přechází po uzavření sňatku na manžela, což přece ulehčuje ženě. Na druhou stranu autorka patřičně vyvažuje tento fakt uznáním, že není spravedlivé, aby zákony ukládaly tíhu dluhu pouze na manželova bedra.

Článek končí sedmi body, které tvoří program Společnosti pro změnu zákonů (Society for the Amendment of the Law, dále jako Law Amendment Society) a obsahují hlavně požadavky v rovnosti obou manželů v postavení, v majetkovém poměru a v jednání za svou osobu. Článek *Majetek vdaných žen* shrnuje většinu skutečností, se kterými se vdané ženy potýkaly a proti kterým od padesátých let začala formující se ženská hnutí vystupovat.

4.3 *Majetek vdaných žen v English Woman's Journal*

Článek v EWJ z 1. března 1858 začíná zmínkou, že od poloviny roku 1855 po Anglii cirkulovaly petice proti nespravedlivosti zákonů o majetku a výdělku vdaných žen. Tyto petice získaly celkově po celé zemi k březnu 1856 přes 26 tisíc podpisů, včetně tři tisíc podpisů za Women's Petition (jak Ryeová nazývala petici z předchozí kapitoly, kterou vytvořila Bodichonová). Tím podle Ryeové „nebylo pochyb o vážném a univerzálním zájmu o tuto otázku a o absolutní nutnost okamžité úlevy.“⁹³ V létě stejného roku byla petice přednesena na veřejném setkání, kde velkou roli sehrála společnost Law Amendment Society. Byla předána výboru, který začal námět probírat a v únoru 1857 pak znění potenciálního zákona přednesl v Dolní sněmovně Lord Brougham a ve Sněmovně lordů Sir Erskin Perry. Vláda slíbila tento návrh vzít do úvahy,

⁹³ RYE, Maria S.: *Property of Married Women*. English Woman's Journal (dále jen EWJ), roč. 1, 1. března 1858, č. 4, s. 58: „there was no mistaking the profound and universal interest felt in the question, and the absolute necessity for immediate alleviation.“ In: <http://ncse-viewpoint.cch.kcl.ac.uk/Repository/EWJ/1858/03/01/041-EWJ-1858-03-01-001-SINGLE.PDF> [cit. 26. 2. 2016].

k čemuž ještě nikdy předtím nedošlo. Takto nakonec vešel do existence Divorce Act. Ryeová však nebyla úplně spokojená s tím, jaké uvolnění tento zákon přinesl, protože neřešil otázku vdaných žen a jejich majetku, pouze majetek žen rozvedených.

Autorka dále naráží na vznikající sociální rozdíly kvůli odlišnému přístupu k legálnímu řešení majetkových neshod v institucích The Courts of Common Law (obecné právo) a The Courts of Equity (právo spravedlnosti) – první z nich neuznává v manželství ženin majetek a plně ho předává manželi, zatímco druhá instituce dovoluje zajistit ženin majetek přes svěřenecké fondy či zplnomocněnce. V takovém případě musí být majetek většinou napsán na ženu svěřeneckou listinou, aby svěřenectví vůbec vzniklo, k čemuž ale musí pro začátek nějaký majetek mít, což znevýhodňuje finančně slabší osoby a jde o „notorický příklad jednoho zákona pro bohaté a jednoho pro chudé.“⁹⁴ Předmětem zákona prezentovaného v únoru 1857 bylo zajistit všem ženám – chudým i bohatým, vdaným i svobodným – kontrolu nad svým majetkem, ať už získaným před svatbou nebo během manželství. Krátký článek končí výzvou Ryeové k zaslání jakýchkoliv důkazů o zneužívání ženina majetku na adresu Majetkového výboru vdaných žen, kde Ryeová pracovala jako sekretářka.

4.4 Komparace článků o manželství

Marie S. Ryeová se vyjádřila ke stejnému tématu ve dvou časopisech a informace o zákonu Married Woman's Property Act podává odlišně. Je zřejmé, že v EDM několikastránkovou esejí upozorňuje na problematiku nerovnosti v manželství více než v EWJ. Jedním z důvodů je, že členky EWJ o tématu věděly daleko více, neboť za touto peticí autorsky stály (Bodichonová) nebo s ní byly seznámeny již dříve skrze styky

⁹⁴ RYE, M. S.: *Property of Married Women*, EWJ, s. 58: „a notorious instance of one law for the rich and another for the poor.“ [cit. 26. 2. 2016].

s Bodichonovou, Parkesovou a dalšími, tudíž nebylo nutné dlouze vysvětlovat všechny okolnosti. V komparaci je článek z EDM opatrnější verzí s cílem prezentovat čtenářkám – ženám v domácnosti – že jsou nejen takové petice, ale hlavně emancipační snahy vůbec ve společnosti přítomny. Zároveň působí EDM článek rázněji právě tím, že o problematice pojednává do hloubky. Ryeová článkem říká, že anglické ženy nejsou slepé vůči nespravedlivostem. Cílem bylo přinést čtenářkám EDM informace o ženských hnutích a o tom, že se proti nerovným podmínkám žen bojuje.

5 Vzdělání

Do ženské otázky druhé poloviny 19. století patří také téma školství a zpřístupnění středního a vyššího vzdělání pro dívky a pro ženy středních vrstev. Takové diskuze se staly jedním z nejčastějších témat ve feministických kruzích, ale nebyly prostředkem politické aktivity. Mary Wollstonecraftová ve svém díle *Obhajoba ženských práv* vzdělání komentovala a zdůrazňovala, že by mělo být rozvojem pro ženu samotnou, ne aby byly ženy vyučovány jen kvůli přípravě na praktický manželský život a mateřství. Takové vnímání v tehdejší době panovalo a po dlouhá léta to nevypadalo na jakýkoliv posun vpřed. Ženské vzdělání nebylo považováno za efektivní, když měly ženy plnit pouze roli manželky a matky. Přetrvávající vliv mužů ve všech sférách života kromě domácnosti nutil ženy víc a víc cítit se stísněně a uzavřeně. Proti vyčlenění žen z oblasti školství se brzy začaly ozývat hlasy z řad žen středních vrstev. Tento prostor si pro sebe udržovaly muži snažící se ochránit své profesní pozice. Uznávaná povolání jako lékař či právník mohli zastávat jenom muži, protože měli možnost studovat na univerzitách. Lynn Abramssová nazývá tuto skutečnost jako vytvoření exkluzivních klubů mužů, co se

„vydali na privilegovanou cestu ke kvalifikaci“⁹⁵. Vidíme tak zřejmou propojenost v tom, že upření vzdělání zavírá dveře v životě ženy v dalších směrech. Hlavně šlo o nemožnost zvolit si vlastní cestu.

V první polovině 19. století byly dívky vzdělávány doma guvernankami bez jakékoliv návaznosti dalšího studia. Naopak chlapci po domácí výuce nastoupili do internátních nebo denních škol.⁹⁶ Rodiče ze střední vrstvy měli své potomky připravit na kvalitní život, což pro dívku znamenalo dobře se vdát a pro chlapce získat potřebné vědomosti a schopnosti k adekvátně placenému zaměstnání.⁹⁷ Vzdělání, které se dívkám v mladém věku dostávalo, bylo na slabé úrovni. Proces učení u dívek znamenal hlavně přípravu do role manželky, se kterou ji od dětství seznamovala matka. Dívky střední vrstvy byly z různých oborů naučeny jen tolik, aby se dokázaly orientovat ve společenských kruzích.⁹⁸ Bylo jim umožněno dvouleté formální vzdělání, během kterého byl kladen důraz na „šíření občanských a mravních hodnot včetně převládajícího pojetí ženství.“⁹⁹ Osnovy škol dbaly na to, aby si dívky osvojily patřičné schopnosti k zajištění domácnosti, od sedmdesátých let například existoval předmět domácí hospodaření, který měl dívky naučit vařit, prát a starat se o domov.¹⁰⁰

Průkopnicí dívčího vzdělání v Anglii se stala Frances Bussová, která v roce 1850 založila v Londýně soukromou dívčí školu North London Collegiate School. Bussová navštěvovala Queen's College v Cambridge a získala oprávnění učit. Své kontakty

⁹⁵ ABRAMSOVÁ, L.: *Zrození*, s. 272.

⁹⁶ STEINBACH, S. L.: *Understanding The Victorians*, s. 126.

⁹⁷ Pro srovnání: dívky z rodin nižších vrstev mohly stejně jako chlapci navštěvovat nedělní školy nebo školy založené při továrnách (pokud si to rodiče mohli dovolit a nepřekáželo to práci, neboť tyto děti pracovaly obvykle asi od 11let). Dívky z vyšších majetných vrstev naopak byly vzdělávány pouze a výhradně doma a nepokračovaly v dalším studiu, zatímco chlapce doma připravovali lektori k dalšímu studiu na internátních školách (často Eton nebo Harrow) a následovně na prestižních univerzitách jako je Oxford nebo Cambridge. Z těchto faktů vyčteme jasné rozdíly mezi jednotlivými vrstvami společnosti jako takové a také rozdíly v přístupu ke vzdělání dětí. STEINBACH, S. L.: *Understanding The Victorians*, s. 119–129.

⁹⁸ ABRAMSOVÁ, L.: *Zrození*, s. 57–58.

⁹⁹ Tamtéž, s. 61.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 62.

z Cambridge pak využila i k vedení vlastní dívčí školy, kde zaměstnávala kvalifikované učitelky. V roce 1871 byla škola zpřístupněna všem bez poplatků.¹⁰¹ Další průlom, tentokrát ve vzdělání celkově, přinesl rok 1870, kdy vzešel v platnost nový zákon Education Act, který umožnil školní docházku všem dětem ve věku od 5 do 13 let. Tímto zákonem se rozrostl počet státních škol a byly položeny základy moderního britského školství. Každý okres měl mít školu s vedením, které na její chod dohlíželo. Základní vzdělání bylo zpoplatněno, ale pokud chudé rodiny nemohly tyto poplatky uhradit, škola měla povinnost je zaplatit za ně. Tímto zákonem také přestala církev zasahovat do školství, neboť školy financoval stát a církev si vlastní školy řídila sama. O 10 let později pak byla zavedena povinná školní docházka a o dalších 11 let později byla uzákoněna jako bezplatná.¹⁰²

Co se týče středního a univerzitního vzdělání, cesta byla trnitá a dlouho beze změn. V průběhu šedesátých let studoval na vysokých školách malý počet žen. Do popředí v této době vystupuje osobnost z Langham Place Group, a to Emily Daviesová. Daviesová, mimo jiné, že byla editorkou EWJ od září 1862 do května 1863, zvažovala lékařskou kariéru, ale nakonec svou pozornost zaměřila na kampaň za vyšší ženské vzdělání. Nejprve se obrátila na London University, která přijímání ženských studentek odmítla. Poté oslovila authority na univerzitách Cambridge a Oxford.¹⁰³ Navštěvovala i dívčí školu Frances Bussové, se kterou se spřátelila a společně se pak snažily přesvědčit Oxford a Cambridge o připuštění žen k přijímacím zkouškám.¹⁰⁴ S úspěchem se Daviesová setkala v roce 1869 po založení fund-raising výboru s pomocí Barbary Bodichonové

¹⁰¹ SIMKIN, John: *Frances Buss*. In: <http://spartacus-educational.com/Wbuss.htm> [cit. 18. 3. 2016].

¹⁰² GILLARD, Derek: *Education in England: A Brief History*. In: <http://www.educationengland.org.uk/history/chapter03.html> [cit. 15. 3. 2016].

¹⁰³ LACEY, Candida Ann: *Barbara Leigh Smith Bodichon and Langham Place Group* (dále jen *Langham Place Group*). Londýn 2010, s. 403. In: <https://books.google.cz/books?id=U5RRm-bLov8C&lpg=PA139&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> [cit. 18. 3. 2016].

¹⁰⁴ SIMKIN, John: *Frances Buss*. In: <http://spartacus-educational.com/Wbuss.htm> [cit. 18. 3. 2016].

a dalších, kdy vznikla první dívčí kolej kousek od Cambridge v Hitchinu. Vrcholem snah pak bylo přesunutí této koleje v roce 1873 do městečka Girton blíže ke Cambridge s novým názvem Girton College¹⁰⁵, leč ženy nebyly plně přijímány jako studentky Cambridgské univerzity až do roku 1948.¹⁰⁶ Emily Daviesová spolupracovala v otázce zpřístupnění vzdělání s ženami z Langham Place Group, ale neúčastnila se emancipačních kampaní v jiných oblastech, ve kterých figurovala hlavně skupina v čele s Bodichonovou.¹⁰⁷ Pozornost byla díky Daviesové upřena z velké části na přijímání žen na lékařské fakulty, což bylo výhradně mužským prostředím (to se prý setkávalo i s nevolí ošetřovaných pacientek, které by považovaly vyšetření ženou za vhodnější).¹⁰⁸ Trvalo dalších pár let, než došlo k nějakému posunu. Až v roce 1878 začala londýnská univerzita udělovat ženám lékařské diplomy – do té doby mohly studovat externě, ale diplomy neobdržely.¹⁰⁹ I když ženy studovaly, nebyly na univerzitní půdě považovány za rovnocenné a respektované a argumentovalo se tím, že studium ženě zkazí schopnost reprodukce nebo povede k nervovému zhroucení a celým tímto procesem se žena stane maskuliní.¹¹⁰ Až od roku 1918 začaly ženy zastávat profese, které byly dříve výhradně mužskou doménou – v soudnictví, ve státní správě či na univerzitní půdě jako profesorky¹¹¹ a Univerzita v Cambridge udělovala tituly se stejnou váhou až od zmíněného roku 1948, s čímž přímo souvisí uznání ekvivalence jejich funkce, volebního práva a podílu na řízení instituce.¹¹²

¹⁰⁵ LACEY, C. A.: *Langham Place Group*, s. 403 [cit. 18. 3. 2016].

¹⁰⁶ SIMKIN, John: *Emily Davies*. In: <http://spartacus-educational.com/Wdavies.htm> [cit. 18. 3. 2016].

¹⁰⁷ Emily Daviesová se v této době začala rozcházet v názorech na vedení kampaně za volební právo žen se zbytkem skupiny okolo Barbary Bodichonové, protože navrhovala volební právo pouze pro vdané ženy. Společnost Kensington Society (ženský klub zabývající se volebním právem) a později vzniklý výbor za volební právo žen London Suffrage Committee, prosazovali volební právo pro všechny ženy. Daviesová se předně soustředila na kampaně za vzdělání a do bojů za volební právo se vrátila až v devadesátých letech. Tamtéž [cit. 18. 3. 2016].

¹⁰⁸ ABRAMSOVÁ, L.: *Zrození*, s. 275.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 276.

¹¹⁰ OFFEN, K.: *European Feminism*, s. 135.

¹¹¹ ABRAMSOVÁ, L.: *Zrození*, s. 278.

¹¹² JONES, Claire: *Women's access to higher education: An overview (1860-1948)*. In: <http://herstoria.com/?p=535> [cit. 28. 2. 2016].

5.1 Analýza článků o vzdělání

5.2 *Vzdělání dívek* v *The Englishwoman's Domestic Magazine*

Článek *Vzdělání dívek* (*The Education of Girls*) vyšel v roce 1857 v prvním čísle šestého ročníku EDM, autor je neznámý. Téma vzdělávání se v EDM objevovalo vzácně, tento článek je tak spíše výjimkou. Jde o polemiku nad rozdíly chlapeckého/mužského a dívčího/ženského v přístupu k poskytnutí vzdělání, načež článek předkládá důvody, proč by mělo jít přirozeně o rovný přístup. Hned ze začátku autor naráží na nedostatek práce pro málo vzdělané nebo úplně nevzdělané občany, a že je v zájmu všech vrstev obyvatelstva pracovat na zlepšení podmínek pro vzdělání. Pokud se má zlepšit edukace lidí nižších vrstev, lidé z vyšších tříd cítí nutnost zlepšit vzdělávání i pro sebe, aby si zachovali své pozice. Střední vrstva se probouzí, ale s obtížemi prosazuje lepší podmínky pro své děti. Autor klade otázky: jak dobře čte, píše a počítá běžná dívka? Odpověď je spíše negativní, načež autor naráží na problém, který se týká výuky po celém Anglii, a to, že je pro dívku důležitější umět vyšívát a háčkovat než číst, psát a počítat. A pak to málo, co se naučí, ji má připravit k jediné pozici – kterou ale má být co přesně? S ironií autor upozorňuje, že manželství není zlatý důl, jestli je to tím jediným, co ženu v životě čeká. Po nedostatečném vzdělání následuje jen monotónní život plný malicherných povinností a život bez cíle. Že je taková pozice pro ženu nevyhovující zaregistrovalo mnoho obyčejných lidí i novin, které začínají tuto situaci komentovat.¹¹³ Dále autor tvrdí, že dívky jsou od mládí chváleny za zpěv či hraní na piano, zatímco stejně talentovaný chlapec je zasažen „sílou zvyku [...] a jak brzy tyto sladké melodie odvane chladný vítr nedůležitosti“¹¹⁴, z čehož plyne autorova nespokojenost se zažitými zvyky a vytvářením

¹¹³ *Education of Girls*. *The Englishwoman's Domestic Magazine* (dále jen EDM), roč. 6, květen 1857, č. 1, s. 10–11. In: <http://hdl.handle.net/2027/uc1.a0005855366> [cit. 28. 2. 2016].

¹¹⁴ Tamtéž, s. 11: „the heavy hand of custom will certainly fall upon the lads, and how soon those sweet songs will be borne away on the chilling breezes of indifference“ [cit. 28. 2. 2016].

rozdílností mezi pohlavími. Staví do protikladu ženu a povrchní líbivé umy a muže a jeho povinnost zastávat důležité funkce.

Autor pokračuje kritikou rozdílů ve vyučování dívek a chlapců, a to velmi prozíravě, neboť takto nastavený systém se zdá být neefektivní a vytvořený čistě pro eliminování dívek z oblastí vzdělávání. Zatímco chlapci se učili hebrejštině či latině, dívky se učily italštině nebo němčině. K čemu? Pro budoucí profesi muže nemohlo být důležité umět latinu jako mrtvý jazyk, pokud se měl stát obchodníkem či úředníkem a zároveň dívka je k malému užitku umět světové jazyky, když je nemá kde využít. Pokud by tomu bylo naopak a dívka by uměla latinsky, otevřel by se jí pak svět starých knih, historie a dalších nepřístupných oborů. Důvodem je, že pro ženu nebylo žádoucí vědět více než nutné znalosti pro zvládnutí nezávazných konverzací ve společnosti, aby nepůsobila hloupě.

Následuje odkaz na esej Daniela Defoea o ženském vzdělání, kterou vydal před 150 lety. Ukázka z jeho práce má své místo v tomto článku proto, že upozorňuje na myšlení přes sto let staré a zároveň v době vydání článku myšlení stále aktuální, což přijde autorovi zpátečnické. Defoe nerozumí tomu, proč se ženy a muži nemohou vzdělávat stejně, vždyť člověk se rodí s duší, která je jako diamant a musí být broušena – učením. A ptá se, co provedly ženy tak závažného, že je jim odepřena možnost vzdělávat se? Nicméně i přes tyto pokrokové názory Defoe nepopřel ducha své doby. Ukázka jeho vyjádření se vyznívá víceméně jako apel na vzdělání žen kvůli tomu, aby mohly být dobrým společníkem muže – chytré, vtipné, vzdělané a pro muže pak více potěšující.¹¹⁵ Autor článku Defoeho závěr komentuje slovy, že zda je tohle důvod ke vzdělávání žen, pak by si muži neměli stěžovat na rostoucí zájem o něj. Vzdělání by mělo být přístupné pro každého člověk bez ohledu na pohlaví proto, aby se kdokoliv mohl stát nezávislou

¹¹⁵ *Education of Girls*, EDM, s. 11. In: <http://hdl.handle.net/2027/uc1.a0005855366> [cit. 28. 2. 2016].

osobou, aby hlava rodiny (muž) nemusela dřít od rána do večera a aby ženy po smrti otce či manžela nezůstaly naprosto bezmocné – možná by díky tomu ani nemuselo docházet ke sňatkům z rozumu¹¹⁶. Také by ovdovělé starší ženy nemusely na stará kolena hledat práci místo odpočinku, kdyby byly mohly studovat a pracovat v mládí. Ženy jsou označovány jako neschopné, když přijde na odborné diskuze, proč je tedy nenechat učit se třeba logice, aby se zlepšily? Autor považuje za primární zformovat charakter ženy vědomostmi a učením a teprve pak nechat pro dotváření osobnosti působit emoce, vášně či sentiment, který je ženám vlastní více než mužům.¹¹⁷

Článek končí shrnutím, že odpírat ženám vzdělání degraduje společnost a naopak jeho umožnění by dalo větší počet aktivních občanů. Autor nakonec ale ujišťuje obávající se potenciální mužské čtenáře, že jejich společenská nadřazenost je dána Bohem a to, že ženy dostanou více příležitostí ke společenským aktivitám, jim tuto pozici nevezme.¹¹⁸ Taková slova na závěr zní jako útěcha pro ty, kdo by chtěli protestovat proti rovnosti ženských a mužských pozic ve společnosti celkově.

5.3 Vzdělání žen ve střední vrstvě v *English Woman's Journal*

Ve čtvrtém čísle EWJ z 1. června 1858 vyšel článek s názvem *Vzdělání žen ve střední vrstvě (Female Education in The Middle Class)*, autor je neznámý, ale zcela jistě jde o někoho z žen z Langham Place Group. Obsahem je pohled na možnosti ženského vzdělání. Autorka hodnotí rozdílnosti mezi ženami a muži, které se zvětšují hned od dětství kvůli různému přístupu k učení chlapců a děvčat. Celý článek se opírá o myšlenky Sydneyho Smithe, anglického myslitele a literáta, který napsal v roce 1808 esej *Ženské*

¹¹⁶ V Evropě 19. století šlo o manželství založené na ekonomické, politické nebo sociální výhodnosti, než na lásce či osobním souznění.

¹¹⁷ *Education of Girls*, EDM, s. 13 [cit. 28. 2. 2016].

¹¹⁸ Tamtéž [cit. 28. 2. 2016].

vzdělání (*Female Education*) a taky zmiňuje dílo neznámého autora z roku 1857 *Industriální a sociální pozice žen (Industrial and Social Positions of Women)*. Autorka článku na začátku odkazuje na uvedenou esej s tím, že tehdejší lidé by měli přijmout měnící se společnost, včetně jejich kladů i záporů. Ptá se, jak si stojí ženy v této době rozkvětu intelektu. Podle Smithe z roku 1808 bylo ženské vzdělání jen ozdobou pár let jejich života. Po padesáti letech podle autorky článku nedošlo k signifikantní změně, i když přiznává pokrok v podobě přijímání malého počtu žen na univerzitu.

Článek kritizuje hlavně přístup k učení – podle autora jsou studentky zahlceny informacemi, kdy se učí mnoho jazyků a učí se kreslit, hrát na nástroj či tančit, ale k čemu je umět tolik věcí povrchově, když má předem určenou pozici? Autorka tím naráží na mnohokrát zmíněnou skutečnost, že dívka v domácnosti nevyužívá získaných vědomostí, ale pouze uplatňuje schopnosti hodné správné hospodyně. Dále autorka zmiňuje příležitosti pro dívku po ukončení školy, které jsou téměř nulové. Pro dívku je otevřena pouze jedna cesta, možné pouze jedno zaměstnání – manželství, které autorka doslovně nazývá obchodem, ve kterém je muž kupcem.¹¹⁹ Autorka také nezapomene zmínit připomínky panující ve společnosti ohledně toho, proč by ženy neměly mít přístup ke vzdělání: hlavním argumentem je, že jsou považovány za biologicky slabší. Podobné názory existují ve společnosti dlouho a autorka se domnívá, že jen tak nezmizí.¹²⁰

Dále se článek obrací na esej Sydneyho Smithe, ze které cituje obsáhlé statě. Žena by měla být vzdělávána stejně jako muž již od dětství, aby mohla v dospělosti navazovat na získané vědomosti. Stejně tak teorie o ohrožených a slabých ženách, kterým by vzdělání uškodilo, nepovažuje Smith za rozumné. A co víc, proč by měly existovat rozdíly ve vzdělávání mezi pohlavími, když přirozené vlastnosti mužů a žen se zas tolik

¹¹⁹ *Female Education in the Middle Class*. English Woman's Journal (dále EWJ), roč. 1, 1. června 1858, č. 4, s. 218. In: http://ncse-viewpoint.cch.kcl.ac.uk/Repository/EWJ/1858/06/01/041-EWJ-1858-06-01-001-SINGLE.PDF#OLV0_Page_0001 [cit. 28. 2. 2016].

¹²⁰ Tamtéž, s. 219–220 [cit. 28. 2. 2016].

neliší. Tím je myšleno, že žena se sice rodí s většími předpoklady k péči o dítě a o rodinu, ale žádná reforma v edukaci žen toto postavení matky nezmění, a proto by vzdělání mělo být přístupné pro obě pohlaví, aby povzneslo ženu jako osobnost. Tak by mohlo fungovat i manželství – jako vztah plný porozumění a vzájemného respektu, ve kterém se žena může cítit důstojně.¹²¹ To jsou nejdůležitější myšlenky Smithovy eseje, se kterými se autorka článku ztotožňuje. Autorka požaduje solidní vzdělání pro dívky, aby se mohly v dospělosti vydat i takovou cestou, která nekončí manželstvím.

Následuje otisknutí statistiky z knihy *Industriální a sociální pozice žen*, která udává zajímavá čísla: v roce 1851 bylo ve Velké Británii necelých šest miliónů žen nad 20 let, z nichž byla polovina v domácnosti v pozici manželky či dcery a zbývající milion byly manželky farmářů, ševců atd.¹²² Tato statistika je pro autora potvrzením nutnosti zařadit ženy i do jiných sfér než do domácnosti. Závislost žen na jejich mužích je poetizovaná jako romantická, ale ve skutečnosti tomu tak vůbec není, a tak dokud ženy střední vrstvy nebudou vzdělávány stejně jako muži, nikdy nebudou jejich rovnocennými partnerkami. Podle autora výše zmíněné knihy je to jakoby ženy nežily ve stejné společenské vrstvě jako jejich manželé. Totiž na jedné straně je tu pracující manžel a manželka doprovázející ho v jeho životě, aniž by sama vydělávala – muž je tedy skoro jako z nižší pracující vrstvy a žena jako aristokratka. Na druhou stranu je žena pak zbytek dne sama, když se stará o domácnost a muž je v práci a ve společnosti – žena střední vrstvy se pak v tomhle odlišuje od ženy z vysoké společnosti.¹²³ Autor knihy, z níž je citovaná statistika, se ještě ke vzdělání vyjadřuje tak, že je pro ženu vzdělávání se více pravděpodobné – žena má více volného času, který je potřeba zaplnit právě učením, protože její společenské styky ji nijak hlouběji nenaplňují.¹²⁴ Autorka článku považuje tyto výroky za stále platné. Navíc

¹²¹ *Female Education in the Middle Class*, EWJ, s. 220–221 [cit. 28. 2. 2016].

¹²² Tamtéž, s. 222–223 [cit. 28. 2. 2016].

¹²³ Tamtéž, s. 223–224 [cit. 28. 2. 2016].

¹²⁴ Tamtéž, s. 225 [cit. 28. 2. 2016].

rozdíly mezi muži a ženami podle ní vznikají již od dětství, kdy například chlapci na své sestry shlíží shora, protože jsou vychovávány guvernankami a nechodí do denní školy jako oni. Vytváření takových rozdílů je pro autorku naprosto zbytečné.

Článek končí, jako mnoho článků v EWJ, apelem na čtenáře. Autorka tvrdí, že není v jejím zájmu začít drsnou revoluci v otázce ženského vzdělání, ale řešení této otázky je pro ni věcí, která bude určitě ku prospěchu celé společnosti.

5.4 Komparace článků o vzdělání

Analyzované články v této kapitole se ve většině zmíněných skutečností shodují. Neznámý autor v EDM přibližuje čtenářkám nespravedlivosti ve vzdělání na základě srovnání s myšlenkami Daniela Defoa. V EWJ se autorka vyjadřuje obdobně s narážkou na esej Sydneyho Smithe. Články vidí následující věci podobně. Za prvé, oba zmiňují důležitost odstranění vytváření rozdílů mezi dívkami a chlapci a nesnižování důležitosti jejich schopností jen proto, že jsou opačného pohlaví. Za druhé se shodují v tom, že by ženě nemělo být vzdělání upíráno jen proto, že se od ní ze společenského zvyku očekává zůstat doma u dětí, tedy staví se proti společenskému rozdělení, leč ne nijak radikálně. Za třetí, oba články vyzdvihují učení jako důležitou součást formování osobnosti ženy, což bude ku prospěchu všech, ne jen ku prospěchu ženy samotné, neboť se z ní stane plnohodnotnější občanka.

Vzdělání žen vzbuzovalo ve společnosti pozornost a oba články to reflektují. EWJ článek si vysloužil reakci čtenářky, která se podepsala pouze jako R., v rubrice *Open Council* následujícího čísla. Čtenářka R. vnímá článek jako útok na existující univerzity, které podle ní udělaly pokrok a EWJ jej ignoruje. Zajímavé je, že o konkrétních univerzitách není ve článku zmínka, na což v odpovědi upozorňuje některá z editorek EWJ: reakce čtenářky R. sice vydaná byla, i když s článkem úplně nekoresponduje a útok

(jestli to tak vůbec lze nazvat) není na univerzity, ale na rodiče, kteří nerozvažují nad studiem svých dětí.¹²⁵ V případě EDM najdeme v předmluvě k pátému ročníku, ve kterém článek vyšel, krátkou poznámku editora Samuela Beetona zmiňující existenci příspěvků na téma ženského vzdělání v obsažených číslech.¹²⁶ Beeton tím upozorňuje, že bere na vědomí tuto problematiku jako rostoucí společenské téma a pozorněji se jí snaží věnovat i ve svém časopise. Od roku 1857 tak můžeme vidět akceptování emancipačních idejí v rámci vydávání EDM a následovné publikování i takových článků, které se feministickým otázkám věnují.

6 Práce

Podle viktoriánské společnosti by pro ženu měla být domácí práce a výchova dětí samozřejmost, které by se měla odevzdat. Susie L. Steinbachová ale tvrdí, že taková práce v domácnosti byla mnohdy tím, co ženy před vstupem do manželství zastávaly jako služky v cizích domácnostech, kde to bylo považováno za placenou práci.¹²⁷ V druhé polovině 19. století se pracovní příležitosti žen začaly pomalu měnit ku prospěchu ženského zastoupení v ryze mužských sférách.

Je nutné mít na paměti rozdílnost anglických poměrů oproti zbytku Evropy. Většina práce schopných žen v Evropě pracovala v zemědělství. Anglie začala transformaci do moderní industriální společnosti o desítky let dříve než ostatní evropské země. Na konci celkové proměny stojí ideologie oddělených sfér, která se silně projevila právě v pracovním prostředí. Před průmyslovou revolucí nebyly velké rozdíly mezi prací

¹²⁵ *Open Council*. English Woman's Journal, roč. 1, 1. července 1858, č. 5, s. 356–357. In: http://ncse-viewpoint.cch.kcl.ac.uk/Repository/EWJ/1858/07/01/041-EWJ-1858-07-01-001-SINGLE.PDF#OLV0_Page_0001 [cit. 18. 4. 2016].

¹²⁶ *Preface*. The Englishwoman's Domestic Magazine, roč. 5, 1857, s. iv. In: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.a0005855366;view=1up;seq=8> [cit. 18. 4. 2016].

¹²⁷ STEINBACH, S. L.: *Understanding The Victorians*, s. 133.

v domácnosti a práci v hospodářství. Se začátkem 19. století pronikla představa rozdělených prostorů nejvíce ve městech do středních vrstvy, ale i v zemědělských oblastech, kde např. práce v domácnost nahradila práci na statku a starost o hospodářství byla přenechána plně mužům, zatímco se žena přesunula k práci v domě.¹²⁸ Z původně ne příliš důležité domény se tak stala doména reprezentace a zodpovědnosti, neboť chod domácnosti měl být důkazem fungování rodiny.

Ideálně vdaná žena střední vrstvy neměla vykonávat žádnou placenou práci. Ve skutečnosti ženy svým manželům v mnohém pomáhaly. Nejen že do manželství přinesly věno a vlastní majetek získaný před manželským svazkem, ale taky dělaly pomocnou administrativní práci nebo pomáhaly za pokladnou v rodinném obchodě a tak podobně. Existovaly také rozdíly mezi nižší střední vrstvou a vyšší střední vrstvou, které se projevovaly jak v zaměstnání muže, tak v chodu domácnosti (bohatší rodiny středních vrstev si mohly dovolit více služebných atd.). Pokud byla žena svobodná a bezdětná, vdova či se ocitla v jiné životní nesnázi, musela pak samozřejmě hledat cestu k obživě v placeném zaměstnání.¹²⁹

V první polovině 19. století existovalo jen pár možných zaměstnání. Nejčastěji to byla pozice guvernanky či učitelky a práce v textilnictví (nejčastěji švadlena). Být učitelkou bylo po celé století považováno za jediné vhodné povolání. Tyto učitelky či guvernanky nebyly samy adekvátně vzdělané k předávání vědomostí a k výchově dětí, stejně tak nebyla práce dobře placená.¹³⁰ Vše se začalo měnit koncem padesátých let. Vznikají společnosti, unie, odbory atp. za prohloubení kvalifikací a pracovních schopností žen. Příkladem takových hnutí jsou i v tomto případě aktivistky z Langham

¹²⁸ ABRAMSOVÁ, L.: *Zrození*, s. 131.

¹²⁹ STEINBACH, S. L.: *Understanding The Victorians*, s. 125.

¹³⁰ HOLLIS, Patricia: *Women in Public 1850-1900: Documents of the Victorian Women's Movement*. Abingdon 2013, s. 48. In: <https://books.google.cz/books?id=6QpbmKRiXPMC&lpg=PT28&hl=cs&pg=PT28#v=onepage&q&f=false> [cit. 26. 2. 2016].

Place Group. Jedna z akcionářek EWJ Jessie Boucherettová založila s pomocí Bodichonové a dalších v červnu 1859 Společnost na podporu zaměstnání žen. Tato společnost vznikla za účelem učit a připravit ženy na jejich potenciální budoucí profese úřednic, pokladnic atp.¹³¹ V roce 1860 otevřela další žena z EWJ Marie S. Ryeová kancelář pro kopírování právních dokumentů a dalších administrativních listin, ve které našlo zaměstnání mnoho žen.¹³² Další z Langham Place Group Emily Faithfullová ve stejném roce založila tiskařskou společnost Victoria Press (která od té doby vydávala EWJ) za účelem zaměstnávat pouze ženy.¹³³ Tyto činy se zasloužily o nalezení pracovních míst pro ženy střední vrstvy. V prvních letech své existence získávaly Faithfullová i Ryeová pozitivní reakce, ale s rostoucím zájmem se hlásilo o práci čím dál více žen, které už ale nebylo možné zaměstnat.¹³⁴ Ryeová pokračovala ve svých ambicích a v roce 1861 s pomocí Barbary Bodichonové založila Společnost pro emigraci žen střední vrstvy (Female Middle-Class Emigration Society) na podporu emigrace vyučených a vzdělaných žen do celého světa.¹³⁵

Ženy hledaly uplatnění i pro osobní uspokojení a vyplnění volného času. Fenomémem druhé poloviny 19. století se stala filantropie, která tato kritéria splňovala. Ženy střední vrstvy, pokud měly dostatek volného času – tedy hlavně ženy z bohatších středních vrstev, se v druhé polovině století věnovaly charitativním činnostem. Nejen že jim to přinášelo uznání, ale hlavně to částečně nahrazovalo zaměstnání. Činnost filantropek se různila. Některé chodily do dělnických chudých oblastí, kde navštěvovaly rodiny a učily dělnické ženy, jak se starat o dům či poskytovaly rady k výchově a ke spořádanému životu. Taková dobročinnost „byla považována za přirozené rozšíření jejich

¹³¹ HIRSCH, P.: *Barbara Bodichon*, s. 191–192.

¹³² DIAMOND, M.: *Emigration and Empire*, s. 46 [cit. 27. 2. 2016].

¹³³ Tamtéž [cit. 1. 3. 2016].

¹³⁴ Tamtéž, s. 53 [cit. 1. 3. 2016].

¹³⁵ HIRSCH, P.: *Barbara Bodichon*, s. 195.

domácí role.¹³⁶ Jiné filantropky působily ve sdruženích pro pomoc nemocným, sirotkům, vdovám, chudým starým lidem a dalším strádajícím – v Anglii se tak například proslavila filantropka Octavia Hillová, která levně pronajímala domy chudým rodinám. Faktem je, že většina střední vrstvy věřila, že si za chudobu mohou dělnické rodiny samy, protože nežijí spořádaný život (nešlo o otázku dělnické práce, ale o životní styl mimo pracovní prostředí), a tak se filantropky snažily pozvednout morálku takových rodin a na oplátku požadovaly přijetí hodnot středních vrstev.¹³⁷ Proto nebylo výjimkou, že rodiny, kterým se dostávalo pomoci, musely souhlasit s chozením do kostela, se zdrženlivostí v sexu, se zřeknutím se alkoholu a podobně.¹³⁸ Filantropie a různé charitativní činnosti žen středních a vyšších vrstev jsou příznačným znakem viktoriánské doby. Díky takovým aktivitám se ženy dostaly do jiného prostředí a do kontaktu s chodem školství či zdravotnictví a seznamovaly se s politikou a zákony¹³⁹.

Pro ženu střední vrstvy se pomalu ale jistě otevíral nový prostor, ve kterém si mohla hledat vlastní místo. Z počátku druhé poloviny století stále platilo, že vdaná žena nemohla vydělávat vlastní peníze. S koncem šedesátých let pak v různých obměnách začaly platit zákony s názvem Married Women's Property Act, které mimo jiné povolovaly manželce vlastní výdělečnou činnost a pracovat.

¹³⁶ ABRAMSOVÁ, L.: *Zrození*, s. 143.

¹³⁷ STEINBACH, S. L.: *Understanding The Victorians*, s. 127.

¹³⁸ Tamtéž, s. 4.

¹³⁹ PROCHASKA, F. K.: *Women and Philantropy in Nineteenth-Century England*. New York 1980, s. 227. In: <https://books.google.cz/books?id=Uk-flYAL5lkC&lpg=PA1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> [cit. 27. 2. 2016].

6.1 Analýza článků o zaměstnání

6.2 *Zaměstnání žen* v *The Englishwoman's Domestic Magazine*

Tento příspěvek s názvem *Zaměstnání žen* (*The Employments of Women*), který se objevil v listopadovém čísle roku 1854, je mířen přímo na editora EDM, tedy na Samuela Beetona. Čtenářka Mary B., která jej zaslala, se v něm ptá na radu, jak se vymanit ze stereotypu, ve kterém žije a který ji nedovoluje pohnout se v životě dopředu. Její rodina pochází z malého města, otec je právník, ale nemá moc praxe, tudíž má malý příjem. Jak ona, tak i její čtyři sestry se těší pozornosti mužů, ale ani jedna není zasnoubená. Mary se domnívá, že je to proto, že se muži bojí svazku s rodinou, která má finanční obtíže, čemuž se ale Mary nějak zvlášť nediví. A zde také vidí největší problém: co by měla udělat, aby se situace zlepšila? Mary si chce sama vydělávat na živobytí, ale u rodičů se setkala s pobouřením, neboť ti si myslí, že Mary nenajde zaměstnání, ve kterém by se nemusela ponižovat. Jde o názor příznačný pro dobovou společnost, včetně obav z toho, co by na takové vybočení řekli sousedé či známí. Pro Mary jsou ale rostoucí dluhy její rodiny více ponižující než představa pracovat pod svou úroveň. Zdá se, že Mary nevěří, že je toto opravdu jediná cesta, jak žít. V Beetonovi vidí určitou oporu a povolanou osobu k nalezení nějakého řešení. Mary má pravděpodobně zkušenosti s odmítnutím, protože dopředu předpokládá, že jí Beeton možná nic neporadí a dá její situaci za vinu předsudkům vůči ženské práci. Mary proto vyzývá k odstranění těchto předsudků tak, aby „působení mladé ženy v zaměstnání neohrozilo respektování její osoby nebo její postavení ve společnosti.“¹⁴⁰ Mary žádá editora o pomoc nejen kvůli sobě, ale i kvůli

¹⁴⁰ B., Mary. *The Employments of Women*. *The Englishwoman's Domestic Magazine*, roč. 3, listopad 1854, s. 219: „that the fact of a young lady being engaged in a business occupation should not in the least militate against her respectability or position in society.“ In: <http://hdl.handle.net/2027/umn.31951000731058a> [cit. 30. 3. 2016].

ženám v podobné situaci a časopis by podle ní starostí o tuto problematiku ukázal hlubší zájem o vlastní čtenářstvo.

6.3 *Sporná otázka* v *English Woman's Journal*

Článek s názvem *Sporná otázka* (*The Disputed Question*) vyšel v EWJ v srpnovém čísle roku 1858, ale byl napsán již v květnu stejného roku, jak se dozvídáme na konci článku, kde místo jména autora najdeme jen toto datum. Úvodním slovem se autor vyjadřuje k tomu, proč je stále ženská práce otázkou sváru. Roste počet svobodných nebo ovdovělých žen, které jsou bez práce a živoří. Zmiňuje, jak se k této skutečnosti vyjadřují ekonomové (práce mimo domácnost je vnímána jako určitá vynucenost) a filantropové (pokud žena živoří, musí emigrovat nebo přijmout charitativní pomoc, jiná možnost není). Bohužel podle autora ale samotné ženy s tímto problémem dostatečně nebojují. Stěžování si nestačí k tomu, aby se něco změnilo. Ženy se smiřují s tím, že nemohou pracovat a toto omezení berou jako zákon přírody. Podle autora se doteď jen málo lidí zabývalo výhodami, které by zaměstnané ženy mohly přinést společnosti, většinou jsou takové diskuze považovány za snílkovské. Autor uvádí, že veškeré takové snahy se stále setkávají s pohrdavým označením jako emancipace, amerikanismus a podobně. V této části článku tak vidíme, že se společnost k diskuzím o změnách ženského postavení stavěla pohrdavě, samotný pojem emancipace je pejorativní a nenacházel pochopení. Podle autora je tato negativita způsobená hlavně neinformovaností. Pokrok žen, který je často nazýván utopistickou ideou, „si musí vyměnit místo s obecnou ideou jejich [ženské] věčné nehybnosti“.¹⁴¹ Tehdejší doba je pro

¹⁴¹ *The Disputed Question*. English Woman's Journal (dále jen EWJ), roč. 1, 1. září 1858, č. 6, s. 362: „must change places with the popular idea of their everlasting stationariness.“ In: http://ncse-viewpoint.cch.kcl.ac.uk/Repository/EWJ/1858/08/01/041-EWJ-1858-08-01-001-SINGLE.PDF#OLV0_Page_0001 [cit. 1. 4. 2016].

autora dobou velkého pokroku, proto je pro něj překvapující, že zlepšení pozice žen je stále považováno spíše za experiment. A také pokud žena vůbec práci získá, jde jen o něco podřadného bez vlivu na ženinu osobnost. V dalším odstavci autor reaguje na otázku, kterou často slyší mezi lidmi: proč ženy jen píšou o tom, že by měly pracovat místo toho, aby skutečně něco dělaly – tedy proč jen teorizují? Problém tkví v nevzdělanosti a v nulové přípravě k práci. A pokud se přece některé ženě povede práci získat, musí brát ohledy na muže ve stejném prostředí. To, že se ženy těžko prosazují, je podle autora jen a jen jejich vlastní chybou. Pro vysvětlení uvádí příklad bohatší střední vrstvy, ve které ženy navyknou na kvalitnější pohodlný život a „lenivost, ignorantství, extravagance, bezohlednost jsou stejně tak velkým zlem“¹⁴² jako je velká chudoba pracujících vrstev nebo velké bohatství aristokratických vrstev. Ženy by samy kvůli sobě měly mířit výše, než jim společnost přikazuje, protože ambice je základní vlastnost lidstva. Proč jsou ženy ceněny pouze jako manželky a matky a muži mohou být manželé, otcové a pracující zároveň? Ženám je vnucováno, že pro ně neexistují vyšší životní cíle, jako je právě uspokojivé zaměstnání. Přitom v dějinách ženy vždy pracovaly a byly součástí společnosti. Autor mluví za celou společnost, když tvrdí, že se lidem nelíbí, že by ženy pracovaly, protože by mohly ztratit svůj půvab a morálku. Hlavně se taková nelibost „rovná hororu, který cítíme, když zvážíme, že by se ženy staly, jak je nazýváno, nedomáckými díky takové změně.“¹⁴³ Stálým faktem je, že ženy po svatbě opouští svou práci, načež muži zaplňují jejich pracovní místa, která jsou ale ve většině případů více vhodná právě pro ženy (textilnictví). Téměř žádné zkušenosti a minimální dovednosti zabraňují ženám získat dobrou práci. Na dosažení takových kvalit je ale potřeba čas a hlavně vedení a trénink. Článek v závěru zdůrazňuje ženskou participaci ve společnosti

¹⁴² *The Disputed Question*, EWJ, s. 364: „Idleness, ignorance, extravagance, thoughtlessness, are as surely evils.“ [cit. 1. 4. 2016].

¹⁴³ Tamtéž, s. 366: „our dislike amounts to horror when we consider them as in danger of being, what is called, undomesticated by the change.“ [cit. 1. 4. 2016].

jako velký přínos. Podle autora by bylo vhodnější ženám umožnit vykonávat taková zaměstnání, na jaká by stačily, ne aby byly rovnou označovány za slabé na duchu i těle a práce jim tak byla odepřena. Celý článek je protkaný narážkami na dědictví předkyň, které v historii pracovaly, avšak pro autorovu dobu druhé poloviny 19. století takové dědictví znamenalo hlavně zdědění omezeného postavení žen ve společnosti.

6.4 Komparace článků o zaměstnání

Oba články komentují jednak nepřipravenost žen k možným budoucím povoláním a hlavně se shodují v kritice společenských zvyků. Článek *Zaměstnání žen* z EDM je dopis editorovi Samuelu Beetonovi, ve kterém čtenářka Mary B. žádá o radu. Na tento příspěvek bohužel na stránkách magazínu nenajdeme Beetonovu odpověď, ale můžeme předpokládat, že Mary B. svou odpověď dostala přímo do vlastních rukou. Beeton totiž v prvním čísle druhého ročníku vyzývá čtenáře, kteří zasílají dopis s žádostí o odpověď editora, aby společně se svým dopisem poslali i poštovní známku navíc.¹⁴⁴ V EDM se takové dopisy kupily, přičemž se odesílání odpovědí začalo odrážet ve financích magazínu. Nevíme tedy, jak Beeton zareagoval, ale čtenářčin otevřený dopis přináší pohled na situaci skrze člověka, kterého se situace přímo dotýká a odráží realitu tehdejších podmínek. Mary B. pravděpodobně kvůli rodinným finančním potížím není stále vdaná a rodina upadá do větších dluhů. Snaží se vzbudit reakci skrze reálné životní obtíže. Pro průměrnou čtenářku EDM téměř jistě nic z obsahu článků nebylo realitou. Také jde o rok 1854, kdy teprve odpovědi na otázky Mary B. vznikají.

Analyzovaný článek *The Disputed Question* z EWJ dokazuje vždy přítomnou spojitost mezi vzděláním a pracovním uplatněním. Vyzývá ženy k aktivitě, přímo je

¹⁴⁴ *Notices to Correspondents*. Englishwoman's Domestic Magazine, roč. 2, květen 1853, s. 30. In: <http://hdl.handle.net/2027/umn.31951000731057c> [cit. 2. 4. 2016].

označuje za viníky situací, ve kterých se ocitají a zároveň negativně hodnotí zpodobnění vyšší střední třídy. Článek chce ujistit muže, že se o svou práci nemusí obávat, protože mají adekvátní povolání dle svého vzdělání a to samé autor požaduje pro ženy. V tom případě není nutné se bát ztráty zaměstnání kvůli přijetí žen do stejného prostředí, avšak k tomu je potřeba celkového pokroku společnosti, která bude schopná produkovat dostatečné množství pracovních míst pro obě pohlaví.

EWJ se na pracovní příležitosti žen soustředil nejvíce ze všech diskutovaných témat, které mohl čtenář na stránkách časopisu najít. EDM se naopak pomalu otevíralo feministickým tématům. Pracovní naplnění, co se týče aktivit v domácnosti, bylo v EDM zmiňováno často, ale ne ve smyslu boje za ženská práva. V celkovém srovnání přístupů žádá EWJ zrovnoprávnění ve vzdělání a v zaměstnání. EDM podává názory čtenářek, které chtějí přijetí, povolení a vůbec možnost postavit se vedle muže, spíše než radikálně zrovnoprávnit svou pozici s mužskou.

Závěr

Cílem této práce bylo odpovědět na otázky, jak a jakým způsobem pronikly feministické ideje do ženského časopisu *The Englishwoman's Domestic Magazine* a jaký vliv na vývoj anglického feminismu měl časopis *English Woman's Journal* jakožto radikální platforma. Odpovědi jsem se snažila nalézt z analýz článků zmíněných časopisů. Dobová fakta k tématu manželství, vzdělání a práce žen jsou uvedena v začátcích kapitol tak, aby bylo zřejmé, z čeho plynou feministické články v *EWJ* a ženu v domácnosti propagující články v *EDM*.

Práce klade důraz na vysvětlení společenských konvencí v rámci střední vrstvy, které pro ženu 19. století znamenaly v mnoha směrech omezení a řadily ji do předem očekávaných rolí. Feminismus je ve svých raných letech v případě anglického prostředí specifickým jevem, neboť se rodil v odlišném prostředí proti zbytku Evropy. Jedním z důvodů je industrializace, která ovlivnila společenskou stratifikaci a rozdělení sfér mužů a žen. Problémy, se kterými se ženy potýkaly v rámci svého postavení, nevznikly z ničeho nic se začátkem 19. století, ale není pochyb o tom, že právě přelom století přinesl velký předěl ve vnímání ženského pohlaví v několika ohledech – žena se ocitla v ambivalentní pozici. Byla andělem v domácnosti a d'áblem kdekoli jinde. Byla oslavována jako matka a manželka, ale jako soběstačná přemýšlející osoba nebyla přijímána. Byla vůdcem domácnosti, ale mimo ni byla pouze podřadnou silou. Byla oporou svého muže v nesnázích, ale nemohla být rovnocenným partnerem mimo domov. Určená domácká pozice nebyla pro některé ženy přijatelná, a tak se začaly rodit první protiargumenty a protesty. Proto tato práce zdůrazňuje, že ne vždy platily stejné podmínky v rámci jedné – střední – vrstvy. Existovaly rozdíly mezi nižší a vyšší střední vrstvou, které vycházely např. z původu rodiny, což zase v mnoha případech znamenalo finanční diference v rámci této vrstvy. V každodennosti se u žen formy prožívání

nerovností obou pohlaví lišily, tudíž nemůžeme celou střední vrstvu považovat za homogenní.

Práce se v první části soustředila na objasnění postavení ženy v 19. století a na vydávání periodik v 19. století. Stěžejní část tvoří kapitola, která uvádí časopisy EDM a EWJ, jejich historii, agendu a nejdůležitější fakta ohledně jejich existence. Ukázala jsem rozdílnost jejich editorské činnosti a obsahové náplně časopisů tak, aby bylo zřejmé, jakým způsobem měly na své čtenářstvo působit a co měly přinášet. V případě EDM šlo především o rady do domácnosti a recepty či povídky ke čtení – časopis poučný a nápomocný, ale nenáročný. EWJ naopak byl náročnějším čtivem a články byly obsahově složitější a podrobnější v tématech ženské emancipace – byl to časopis, který očekával vzdělanější čtenářskou základnu již alespoň seznámenou s probíranou problematikou. Například ve článku *Majetek vdaných žen* v EWJ na str. 32, ve kterém se probírá petice za nový zákon o majetku ženy, můžeme jasně vidět, že autorka nemá potřebu dlouze vysvětlovat, o jakou petici se jedná, ba navíc zmiňuje další problematiku sociální nerovnosti mezi bohatými a chudými. Je to proto, že EWJ mířil na užší kruh čtenářů a čtenářek, kteří časopis vyhledávali cíleně a čekali takto strukturované články. EDM se stejnojmenným článkem na druhou stranu čtenáře teprve seznamuje s celkovým zněním petice, s jeho historií a tak dále. V tomto můžeme vidět právě rozdílnost přístupů.

Druhá část práce se zabývá tématy manželství, vzdělání a práce vztahujícím se ke střední vrstvě skrze analýzy vybraných článků z EDM a EWJ. Manželství v 19. století mělo být pro ženu finanční i emoční jistotou, avšak bylo vnímáno jako omezení ženiných pravomocí. Největším problémem byla nemožnost jednat za sebe na vlastní jméno a nemožnost vlastního majetku. Restrikce ve vzdělání znamenaly vytváření rozdílů mezi muži a ženami již od dětství, protože se lišila výchova i studium. Odstranění těchto

diferencí a umožnění ženě vzdělávat se mělo pomoci celé společnosti modernizovat se a lépe fungovat. Ideologie oddělených sfér se nejvíce projevila v zaměstnání, kdy ženy měly místo určené v domácnosti a muži opouštěli domov kvůli práci a zůstávali mimo něj kvůli společenským povinnostem, což bylo ženě odíráno. Ve druhé polovině století se pracovní příležitosti žen začaly pomalu měnit ku prospěchu ženského zastoupení v ryze mužských sférách. V otázce vzdělání a práce se v analyzovaných člancích oba časopisy většinou obsahově shodují – je žádoucí dovolit ženě se rozvíjet i mimo domov.

Časopis EDM z rostoucího zájmu o ženskou otázku těžil. Nejsou záznamy o tom, že by si čtenářky stěžovaly na publikování článků týkajících se nerovného postavení žen a naopak se výskyt takových článků v EDM zvyšoval. Časopis EWJ se nejvíce věnoval otázce zaměstnání žen, ale komplexně pokrýval všechny otázky o ženském postavení – manželství, vzdělání, výchova, také se zde objevovaly články o významných ženách, o ženském postavení v jiných zemích a tak dále. Skrze sekci *Open Council*, kam mohli čtenáři psát a kde mohli reagovat na vyšlé články, časopis komunikoval se svými čtenáři. Ne vždy zde byly reakce pochvalné či souhlasné, což jsem uvedla na str. 21 na příkladu reakce čtenářů na přílišnou kritiku domácího života.

Odpovědi na otázky položené v úvodu jsou následující. Na otázku jak a jakým způsobem pronikaly feministické myšlenky do EDM odpovídá práce takto: feministické myšlenky pronikaly do časopisu hlavně skrze čtenářky, které zasílaly vlastní příspěvky. Editor Samuel Beeton se podle zjištěných poznatků nijak nebránil zveřejňování feministicky laděných příspěvků. Existovala tak možnost se na stránkách časopisu vyjádřit k ne úplně pro EDM typickým tématům. Nelze však říct, že by vydávání takových článků nějak výrazně změnilo podobu časopisu k aktivismu za práva žen.

Druhá výzkumná otázka se týkala časopisu EWJ. Ten na rozdíl od EDM aktivisticky působil po celou dobu své existence, a to v mnoha oblastech. Editorky

časopisu a jejich nejbližší spolupracovnice či přítelkyně se věnovaly ženské otázce důkladně a časopis pro ně byl platformou ke sdělování a k propagaci. Nevýhodou toho zároveň bylo, že EWJ mnohdy působil až příliš bojovně. Proto se na rozdíl od jednoduše podaných článků v EDM mohl EWJ jevit až nedostupně pro nezainteresovaného čtenáře. Existence EWJ patří k činnostem skupiny Langham Place Group, která se bez pochyby jako celek zasadila o rozvoj feminizmu, neboť díky ní vzniklo mnoho spolků či organizací, které v dalších letech vykrytalizovaly do politických institucí. Na otázku, zda časopis EWJ přispěl k rozvoji feminizmu tak práce odpovídá, že ano, ale přispěl k tomu v souvislosti se souběžnými aktivitami žen z Langham Place Group, které v EWJ působily a které EWJ používaly jako prostředek k upozornění na problémy ženského postavení, leč práce uvádí, že editorky nebyly zcela spokojeny s jeho působností a s jeho dopadem na čtenáře.

Z uvedených článků a časopisů se můžeme o feminizmu druhé poloviny 19. století dozvědět více než z běžné literatury. Práce přináší postoj rozdílných časopisů k soudobým událostem. Tato práce upozorňuje na to, že vývoj feminizmu neproběhl jen skrze oficiální organizace za práva žen (tím je myšleno nejen působením skupiny Langham Place Group a jejích organizací), ale i skrze postupné pronikání feministických myšlenek do míst, kde emancipace žen nebyla hlavním tématem (časopis EDM a běžné domácí prostředí). Feminismus je široké téma a momentálně se jeví jako nevyčerpatelné i v souvislosti se stále rostoucím zájmem o gender studies. Obzvláště za přínosné považuji nahlížet na feminizmu skrze sdělovací prostředky, čehož jsem sama využila při rozboru časopisů. V rámci této práce jsem narazila na mnoho dalších subtémat, která by byla vhodná pro další výzkum. Řadím mezi ně především existenci skupiny Langham Place Group, která svými činy zasáhla do téměř jakéhokoliv problematického odvětví týkajícího se práv a postavení žen a v této práci nebyly zdaleka uvedeny veškeré akce

jednotlivých členek. Také mužský pohled na emancipaci žen v tomto období by jistě byl zajímavým výzkumem i pro komparaci.

Mým cílem bylo přiblížit sporné oblasti ve vnímání ženy, kdy žena měla být dobrou hospodyní a matkou a vystačit si s tím. Nutno znovu zdůraznit, že teorie viktoriánské doby o striktním rozdělení ženských a mužských možností realizace nebyla totožně vnímána celou střední vrstvou. Práce srovnáním radikálnějšího časopisu EWJ s tradicionalistickým časopisem EDM poukazuje na řešení ženské otázky v druhé polovině 19. století. Snažila jsem se demonstrovat zásadní pokrokové myšlenky o ženských právech, které v mnohém předurčily směr anglického feminismu v dalších desetiletích.

Seznam literatury a dalších zdrojů

Prameny

The Englishwoman's Domestic Magazine:

Časopis dostupný online z: <https://catalog.hathitrust.org/Record/000529907>

- *Education of Girls*. The Englishwoman's Domestic Magazine, roč. 6, květen 1857, č. 1, s. 10–13. In: <http://hdl.handle.net/2027/uc1.a0005855366> [cit. 28. 2. 2016].
- RYE, Maria S.: *The Property of Married Women*. The Englishwoman's Domestic Magazine, roč. 5, prosinec 1856, č. 8, s. 234–238.
In: <http://hdl.handle.net/2027/uc1.a0005855366> [cit. 26. 2. 2016].
- B., Mary: *The Employments of Women*. The Englishwoman's Domestic Magazine, roč. 3, listopad 1854, č. 7, s. 219.
In: <http://hdl.handle.net/2027/umn.31951000731058a> [cit. 30. 3. 2016].
- *Notices to Correspondents*. Englishwoman's Domestic Magazine, roč. 2, květen 1853, s. 30. In: <http://hdl.handle.net/2027/umn.31951000731057c> [cit. 2. 4. 2016].
- *Preface*. The Englishwoman's Domestic Magazine, roč. 5, 1857, s. iv.
In: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.a0005855366;view=1up;seq=8> [cit. 18. 4. 2016].
- *Preface*. The Englishwoman's Domestic Magazine, roč. 6, 1858, s. iv.
In: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.a0005855366;view=1up;seq=537> [cit. 18. 4. 2016].

English Woman's Journal:

Časopis dostupný online z: <http://ncse-viewpoint.cch.kcl.ac.uk>

- RYE, Maria S.: *Property of Married Women*. English Woman's Journal, roč. 1, 1. března 1858, č. 1, s. 58–59. In: <http://ncse-viewpoint.cch.kcl.ac.uk/Repository/EWJ/1858/03/01/041-EWJ-1858-03-01-001-SINGLE.PDF> [cit. 26. 2. 2016].
- *Domestic Life*. English Woman's Journal, roč. 2, 1. října 1858, č. 8, s. 74–82. In: http://ncse-viewpoint.cch.kcl.ac.uk/Repository/EWJ/1858/10/01/041-EWJ-1858-10-01-001-SINGLE.PDF#OLV0_Page_0001 [cit. 15. 4. 2016].
- *Female Education in the Middle Class*. English Woman's Journal, roč. 1, 1. června 1858, č. 4, s. 217–227. In: http://ncse-viewpoint.cch.kcl.ac.uk/Repository/EWJ/1858/06/01/041-EWJ-1858-06-01-001-SINGLE.PDF#OLV0_Page_0001 [cit. 28. 2. 2016].
- *Open Council*. English Woman's Journal, roč. 1, 1. července 1858, č. 5, s. 356–357. In: http://ncse-viewpoint.cch.kcl.ac.uk/Repository/EWJ/1858/07/01/041-EWJ-1858-07-01-001-SINGLE.PDF#OLV0Page_0001 [cit. 18. 4. 2016].
- *The Disputed Question*. English Woman's Journal, roč. 1, 1. září 1858, č. 6, s. 361–367. In: http://ncse-viewpoint.cch.kcl.ac.uk/Repository/EWJ/1858/08/01/041-EWJ-1858-08-01-001-SINGLE.PDF#OLV0_Page_0001 [cit. 1. 4. 2016].

Sekundární literatura

ABRAMSOVÁ, Lynn: *Zrození moderní ženy: Evropa 1789–1918*. Brno 2005.

BEETHAM, Margaret: *A Magazine of Her Own? Domesticity and Desire in the Woman's Magazine, 1800–1914*. Londýn 1996.

- BEETHAM, Margaret – BOARDMAN, Kay: *Victorian Women's Magazine: An Anthology*. Manchester 2001. In: <https://books.google.cz/books?id=DvIXXsmlW2sC&lpg=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> [cit. 3. 3. 2016].
- BOCKOVÁ, Gisela: *Ženy v evropských dějinách: Od středověku do současnosti*. Praha 2007.
- BRADLEY, Matthew – JOHN, Juliet: *Reading and the Victorians*. Surrey 2015. In: <https://books.google.cz/books?id=hmPVBgAAQBAJ&lpg=PA50&hl=cs&pg=PR9#v=onepage&q&f=false> [cit. 10. 3. 2016].
- DIAMOND, Marion: *Emigration and Empire: The Life of Maria S. Rye*. New York 1999. In: https://books.google.cz/books?id=J5_6C2BsRwUC&lpg=PA3&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=true [cit. 27. 2. 2016].
- HIRSCH, Pam: *Barbara Leigh Smith Bodichon – Feminist, Artist and Rebel*. Londýn 1998.
- HOLLIS, Patricia: *Women in Public 1850–1900: Documents of the Victorian Women's Movement*. Abingdon 2013. In: <https://books.google.cz/books?id=6QpbmKRiXPMC&lpg=PT28&hl=cs&pg=PT28#v=onepage&q&f=false> [cit. 26. 2. 2016].
- HYDE, Montgomery H.: *Mr and Mrs Beeton*. Londýn 1951.
- LACEY, Candida Ann: *Barbara Leigh Smith Bodichon and Langham Place Group*. Londýn 2010. In: <https://books.google.cz/books?id=U5RRm-bLov8C&lpg=PA139&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> [cit. 18. 3. 2016].
- MITCHELL, Sally: *Daily Life in Victorian England*. Westport 1996. In: <https://books.google.cz/books?id=CsGK15q-CMoC&lpg=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> [cit. 15. 4. 2016].
- NEWBY, Jennifer: *Women's Lives: Researching Women's Social History 1800–1939*. Barnsley 2011.

- OATES-INDRUCHOVÁ, Libora (ed.): *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického myšlení*. Praha 1998.
- OFFEN, Karen: *European Feminism 1700–1950: A Political History*. Stanford 2000.
- PROCHASKA, F. K.: *Women and Philantropy in Nineteenth-Century England*. New York 1980. In: <https://books.google.cz/books?id=Uk-flYAL5lkC&lpg=PA1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> [cit. 27. 2. 2016].
- RAPPAPORT, Helen: *Queen Vicotria: A Biographical Companion*. Kalifornie, 2003. In: https://books.google.cz/books?id=NLGhimIiFPoC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_vpt_buy#v=onepage&q&f=false [cit. 5. 3. 2016].
- RENDALL, Jane (ed.): *Equal or Different: Women's Politics 1800–1914*. Oxford 1987.
- STEINBACH, Susie L.: *Understanding The Victorians: Politics, Culture and Society in Nineteenth-Century Britain*. Abingdon 2012.
- TUSAN, Michelle Elizabeth: *Women Making News: Gender and Journalism in Modern Britain*. Illinois 2005. In: https://books.google.cz/books?id=b0C1xe_Z5I0C&lpg=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false. Naposledy navštíveno 6. 4. 2016.

Články

- HERSTEIN, Sheila: *The Langham Place Circle and Feminist Periodicals of the 1860s*. *Victorian Periodicals Review*, roč. 26, 1993, č. 1, s. 24–27. In: <http://www.jstor.org/stable/20082643> [cit. 4. 3. 2016].
- NEČASOVÁ, Denisa: *Dějiny žen či gender history? Možnosti, limity, východiska*. *Dějiny – teorie – kritika*, roč. 2008, č. 1, s. 81–102. In: <http://www.dejinyteoriekritika.cz/Modules/ViewDocument.aspx?Did=124> [cit. 19. 3. 2016].

Internetové články

BLOY, Marjie: *The Six Acts 1819*. In: <http://www.victorianweb.org/history/riots/sixacts.html> [cit. 3. 3. 2016].

GILLARD, Derek: *Education in England: A Brief History*. In: <http://www.educationengland.org.uk/history/chapter03.html> [cit. 15. 3. 2016].

JONES, Claire: *Women's access to higher education: An overview (1860–1948)*. In: <http://herstoria.com/?p=535> [cit. 28. 2. 2016].

SIMKIN, John: *Emily Davies*. In: <http://spartacus-educational.com/Wdavies.htm>.
Naposledy navštíveno 18. 3. 2016.

SIMKIN, John: *Emily Faithfull*. In: <http://spartacus-educational.com/Wfaithfull.htm> [cit. 10. 4. 2016].

SIMKIN, John: *Frances Buss*. In: <http://spartacus-educational.com/Wbuss.htm> [cit. 18. 3. 2016].

UNWIN, Soundy Philip – UNWIN, George: *Magazine publishing*. In: <http://www.britannica.com/topic/publishing/Magazine-publishing> [cit. 10. 4. 2016].

WOJTCZAK, Helen: *Barbara Leigh Smith (Madame Bodichon) and Hastings*. In: <http://www.victorianweb.org/gender/wojtczak/bodichon.html> [cit. 26. 2. 2016].

WOJTCZAK, Helen: *Divorce*. In: <http://www.historyofwomen.org/divorce.html> [cit. 27. 2. 2016].

WOJTCZAK, Helen: *Early Feminist Publications*. In: <http://www.historyofwomen.org/publications.html> [cit. 10. 4. 2016].

Unitářství. In: <http://www.sirsispolecenstvi.cz/kdo-jsme/unitarstvi> [cit. 6. 3. 2016].

Population of the British Isles. In: <http://www.tacitus.nu/historical-atlas/population/british.htm> [cit. 10. 4. 2016].

Resumé

This thesis focuses on feminism on the pages of two English women's magazines, *The Englishwoman's Domestic Magazine* and *English Woman's Journal*, in the second half of the 19th century – in the 1850s and 1860s. In the first part of my thesis I describe the position of women in the 19th century, which was affected by the theory of separate spheres, then I mention the state of news and magazines publishing and then I introduce the magazines *The Englishwoman's Domestic Magazine* and *English Woman's Journal*. In the second part of my thesis I present three important themes with regard to women's position in the society: marriage, education of women and employment of women. In the following chapters I analyse selected articles from both the magazines with different approaches. I tried to demonstrate how feminist thoughts penetrated *The Englishwoman's Domestic Magazine*, which represented Victorian ideas of an ideal middle-class woman and I tried to prove the impact of *English Woman's Journal* on the development of feminism in England in the following years.